

אגעדאנק

על פרשת השבוע

© יו"ט פסח ופר' שמיני תשע"ח

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

מצוה עלינו לספר

לעני וביקש שיכניסוהו, ולבסוף הציג עצמו כאילו מת ופלימו נבהל וברח. בא בעל ההגדה ואומר, שבלילה זה כל מי שרוצה יכול להיכנס ואין לחשוש שיצא מזה מכשול כיון שהוא ליל שימורים.

"השתא הכא, לשנה הבאה בארעה דישראל" באם מכניסים – אורחים ונותנים צדקה, נזכה לגאולה שכן "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה".

"השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין" עפ"י הגמ' בבא בתרא (י, א), "וזה שאלה שאל טורונסורפוס הרשע את רבי עקיבא, אם אלקיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? א"ל: כדי שניצולו אנו בהן מדינה של גיהנם. א"ל: [אדרבה] זו שמחייבתן לגיהנם, אמשול לך משל למה הדבר דומה: למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך, לא כועס עליו! ואתם קרוין עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים! אמר לו ר"ע: אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו, וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך, לא דורון משגר לו? ואנן קרוין בנים דכתיב בנים אתם לה' אלקיכם!" הרי, שאם יש לישראל דין של "עבדים" אין הצדקה מעולה, ורק אם יש להם דין בנים אזי מעולה היא. וזה שאמר בעל ההגדה, שאם תקשה שאין הצדקה מעולה כיון שיש לנו דין עבדים, תדע שאינו כן, שרק כעת הננו נדמים כעבדים אבל לשנה הבאה בני חורין, וע"כ שאין לישראל דין עבדים.

(ברית אבות)

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

כתב הגר"ח קנייבסקי, אבא זצ"ל כותב בספרו 'קהלות יעקב' ברכות סי' ד': מה שכתוב שהיו מסובין "בבני ברק", שהרי לרבי אלעזר בן עזריה הפסח נאכל רק עד חצות ולמה עסק בסיפור יציאת מצרים כל הלילה הרי אין המצוה אלא בזמן מצוה ומרור? ואפשר, שבשביל זה מסופר כאן שהיה בב"ב, ובני ברק הוא אתריה דרבי עקיבא, ובמקומו של ר"ע היה צריך לנהוג כר"ע, ור"ע סובר שפסח נאכל כל הלילה וממילא גם מצות סיפור יציאת מצרים כל הלילה.

(דרך שיחה)

אמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני נכנ שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות וכו',

יראה לפרש עפ"י המפרשים שהטעם שיצאו ישראל מלפני זמנם, הוא לפי שגם הלילות נחשבו כימים, לחשבון השנים, ולכן מכת בכורות היתה בחצות הלילה לרמזו שיציאתם בחצי זמנם, וזהו "בחצי הלילה" כלומר הטעם משום הלילות, ונקדים עוד מ"ש המפרשים ז"ל משם זוהר דאדם הראשון נתן לדוד המלך שבעים שנה מחייו, וגם מבואר שם דאברהם אבינו ע"ה ויעקב ע"ה ויוסף הצדיק נתנו משנותם לדוד המלך ע"ה, ולפי זה היה ראוי שיחיה ק"מ שנה, אמנם יען דוד המלך ע"ה לא טעם טעם מיטה ולא ישן מימיו כי אם שתיני נשמי, ולא טעם טעמא דמותא ואיקרי חי, וא"כ מדת ימיו עולים לו בכפילו, כי לא נהג כדרך כל בני אדם, והיו חייו בין ימים ובין לילות ק"מ שנה, ע"כ לשון המפרשים ז"ל.

דרכו של רבינו בעל החתם סופר היה תמיד לומר דברי תורה רבים בכל סעודת שבת, עד שלפעמים הסעודה הייתה נמשכת שעות מרובות עקב הדרשות והפירושים הרבים.

שונים היו הדברים בליל הסדר. ליל התקדש החג - בשעת עריכת הסדר, ובפרט בעת אמירת ההגדה לא היה החת"ס אומר ואפילו לא פירוש אחד. את כל הפירושים היה שומר למשך ימי חוה"מ הבאים - לאחר מכן, אז היה יושב עם תלמידים ועם מקורבים, ולפעמים גם עם בני הישיבה, והיה משמיע בפניהם פנינים נפלאים ואף דרשות ארוכות בענייני הפסח.

וכך העיד תלמידו רבי שמעון סידאן בספרו שבט שמעון: מלבד תשעה באב לא עבר יום אחד, שלא למד ברבים. בליל שימורים באו תלמידיו לראות הנהגתו בהסדר, ולשמוע פירושו בהגדה ובשיר השירים. [מעניין לציין כי בתשובותיו הנודעים של תלמיד רבנו ה"ה הגה"ק המהר"ם שיק (או"ח סימן רס"ד) מזכיר מה שראה מהנהגות רבינו בשיעור כזית מצה בליל הסדר]

כאשר נשאל לסיבת הדבר, השיב: בפסח יש מצוה לספר על יציאת מצרים, ולא עוד אלא שאנו אומרים וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. משום כן, בליל הסדר לא נכון לומר פירושים ודרשות, אלא צריך להתמסר לגמרי רק לילדים ולבני הבית ולספר להם על יציאת מצרים.

ואכן, כך היתה דרכו בליל הסדר. הוא היה יושב שעות ומספר לילדיו על יציאת מצרים, והיה מבאר להם פשוטם של דברים כל מילה בלשון קלה, כדי שידעו ויבינו היטב מה אירע לאבותינו בארץ מצרים.

פעם, אף הביא בנו בעל המכתב סופר בשם אביו הקדוש בעל החת"ס לבאר את חובת הצווי על האדם לזכור בכל ימות השנה את יציאת מצרים בכלל, ולספר בארוכה בליל התקדש החג - בפרט (מובא בספרו מכתב סופר חלק ראשון בדרשה לשבת הגדול): דהענין דיש לו לאדם לשום על לב בני ביתו וצאצאיו שלא יתייאשו חלילה בבוא חבלי משית. "מי יודע מה יהיה בימים ההם מנסיונות גדולות כאלה אשר יתחמץ לב האדם עליהם בראותו כאלה וכאלה". על כן ראוי לשום על לב ימי צאתנו מארץ מצרים.

והרי כך גם וכתב רבינו לכתוב וחרט על דרשותיו (דרשות חת"ס בד"ה ואכלתם): ואכלתם אותו בחפזון - רומז שאריך בסיפור יציאת מצרים כל כך בשעה שמצה מרור ופסח מונח לפניו, עד שלבסוף יהיה זמן בהול לאכול פסח קודם חצות או קודם עמוד השחר - באופן שתהיה האכילה גפא בחפזון ובהלילות - "והנסיון מוכיח".

("ספרא דמלכא" הספר החדש אמרות ועובדות חת"ס, מאת הרב שמואל צבי גנץ שליט"א, בהוצאת "עוז והדר")

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול. כל דצריך ייתי ויפסח. השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין;

הגמ' במסכת בבא בתרא (ט, ב) אומרת: "ואמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך ב"א ברכות" וזה נרמז כאן: "הא לחמא" ה"א בגימטרי' שש שעל "לחמא" שנותנים לעני מקבלים שש ברכות. "עניא" באם עונה אחריו ומפייסו - "עני" "יא" מקבל "יא" ברכות.

"כל דכפין ייתי ויכול" בגמ' קידושין (פא, א) איתא שפלימו היה - רגיל לומר "גירא בעינא דשיטנא", ופעם אחת התגרה בו השטן והתחזה

ואפשר דבזה פליגי ר' אלעזר בן עזריה וחכמים, דר' אלעזר בן עזריה סבר שהטעם שיצאו קודם זמנם היינו לפי שנחשבו הלילות, אבל רבנן חלקו עליו, ולשיטתם תירצו כשאר התירושים הידועים. ולכן פתח פיו ר' אלעזר בן עזריה ואמר "הרי אני כבן שבעים שנה", כלומר, כדוד המלך ע"ה אשר חי שבעים שנה, ורצונו כי הוא עומד בטעם יצ"מ כענין בן ע' שנה שהוא דוד אשר היה לו לחיות ק"מ שנה כי ע' נתונים המה לו מאדם הראשון ועוד ע' מהאבות והטעם אשר לא חי אלא ע' שנה היינו משום דלא ישן והלילות נחשבו לו כימים וא"כ גם בענין יצ"מ נמי נאמר כן דהטעם שיצאו לפני זמנם היינו לפי שנחשבו הלילות ג"כ ולהיות כי גם בענין דוד הע"ה אינו מוכרח טעם זה ויש לומר כמה טעמים דשנות אדה"ר נפגמו ועל כן הוצרכו האבות ויוסף הצדיק לותר מחייהם וכיוצא לז"א ולא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילות ו"שתאמר" מלשון "את ה' האמרת וה' האמירך" שהוא לשון שבח, והכונה לא זכיתי שתשתבח יצ"מ בעבור הלילות, כי הן הם הגורמים לצאתם בחצי זמנם, ואתי כמאן דמפרש "ולא זכיתי" ו"לא נצחתי" כמ"ש בהא זכניהו רבנן, וכונתו לא – נצחתי לרבנן שכולם יסכימו לשבח יצ"מ בעבור הלילות כי רבנן נטו לטעמים אחרים. עד שדרשה בן זומא דרחמנא אמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, לרבות הלילות, ומה טעם יש לזכור יצ"מ בלילות? אלא מוכח דעיקר טעם יצ"מ דהלילות נחשבו כימים, ומשום הכי חיובא רמיא עליה לזכור יצ"מ בלילות להודיע שהוא עיקר הטעם ודו"ק

(דרך שיחה)

חד גדיא

מנהגו של רבינו החתם סופר היה לספר בליל פסח סיפור שקיבלה מרבו המובהק הכהן הגדול רבי נתן אדלר זי"ע על הגאון רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל. באחד מן הימים בתקופה בה הייתה החילוקי דעות בינו לבין הגאון רבי יעקב עמדין נסע הגאון רבי יונתן מביתו לעיר אחרת, והיה אחר ימי הפסח, ועל אם הדרך סר ללון בבית מלון אורחים, ופגע שם באנשים פחותי ערך אשר דיברו עליו סרה, והם לא הכירוהו ויחשבו אותו לעובר אורח פשוט, ויפנה אליהם בשאלה על הפיוט "חד גדיא", הלא החתול טרף את הגדי דזבין אבא בתרי זוזי, וא"כ טוב עשה הכלב שנשכו על עול בכפו, ולא טוב עשה המקל שהכהו, ויפה עשה האש ששרפו, ולא צדקו המים שכבו את האש, וטוב עשה השור ששתה למי, ולא טוב עשה השוחט ששחטוהו, וצדק מלאך המות שהמיית להשוחט, ולבסוף בא הקב"ה ושחטו למלאך המות, והלא לפי החשבון צדקו דרכי המלאך המות, ויבינו מקושיתו כי מתחפש הוא מהם ואדם גדול הוא, ע"כ הפצירו בו שיגלה להם התירוץ, ויען ויאמר להם אכן הגדי והחתול יש להם ריב ביניהם, מ"מ יסדרו הדברים בינם לבין עצמם, אבל מהכלב מי ביקש מידו משפט, ע"כ לא נכון עשה הכלב, וטוב עשה המקל שהכהו, ולא טוב עשה האש ששרפו, והמים צדקו שכבו להאש, ולא צדק השור ששתה למי, וטוב עשה השוחט ששחטו, ולא צדק מלאך המות בשחיתתו להשוחט, וע"כ לעת"ל ישחוט הקב"ה למלאך המות הוא היצ"ר, והוסיף לאמר ומזה תבינו שאם שני גדולי תורה יש להם ריב בינם לבין עצמם, אתם אנשים פשוטים מה לכם להתעבר על ריב לא לכם, ויפייסוהו ושתקו ולא דיברו עוד, והגאון רבי יונתן נסע לדרכו לשלום.

(ספרא דמלאך הספר החדש אמרות ועובדות חת"ס, מאת הרב שמואל צבי גניץ שליט"א, בהוצאת "עוז והדר")

קריעת ים סוף

הנה בקריעת ים סוף מפורש בגמרא (סוטה לו, א) "כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה שנאמר שם בנימין צעיר רודם אל תקרי רודם אלא רד ים והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר שרי יהודה רגמתם". ולמה היו רוגמים אותם? ביאר הגר"ח קנייבסקי שבפשוטו הוא על שחטפו להם שבט בנימין הצעיר מכולם את המצוה מיהודה החשוב, אבל יש יהודי אחד מרוסיה ר' זלמן לייב אסולין וסיפר שהיה בצבא הרוסי במקום שהיו בו מוקשים, והיו תמיד שולחים אותו לפני כולם לראות אם יש מוקשים בשטח כדי שהוא יהרג, ואמר שאז עלה בדעתו פשט שלכן היו שרי יהודה רוגמים אותם באבנים כדי שלא יגידו שבנימין הלך קודם כי נשלח לראות אם יטבע אם לא אלא אדרבה גם הם רצו את המצוה...

(דרך שיחה)

מאוצרות המגידים

רבי שבתי יודלביץ זצ"ל

כנגד ארבעה בני דברה תורה

בהגדה של פסח, קוראים אנו את תיאורו של בעל ההגדה המצייר את דמותם של ארבעה בני ארבעה סוגי אנשים אשר דוגמתם ניתן - למצוא בכלל ישראל. וכך מלמדנו בעל ההגדה:

"כנגד ארבעה בני דברה תורה: אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול. חכם מה הוא אומר? 'מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ד' אלקינו אתכם?' (דברים ו', כ'), ואף אתה אומר לו כהלכות הפסח: אין מפטיירין אחר הפסח אפיקומן. רשע מה הוא אומר? 'מה העבודה הזאת לכם?' (שמות י"ב, כ"ו), לכם ולא לו... ולפי - שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר, ואף אתה הקהה את שניו - ואמור לו: 'בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים (שמות י"ג, ח'), לי - ולא לו, אלו היה שם לא היה נגאל!'. תם מה הוא אומר? 'מה זאת?', - ואמרת אליו: 'בחזוק יד הוציאנו ד' ממצרים מבית עבדים' (שמות י"ג,

ואפשר דבזה פליגי ר' אלעזר בן עזריה וחכמים, דר' אלעזר בן עזריה סבר שהטעם שיצאו קודם זמנם היינו לפי שנחשבו הלילות, אבל רבנן חלקו עליו, ולשיטתם תירצו כשאר התירושים הידועים. ולכן פתח פיו ר' אלעזר בן עזריה ואמר "הרי אני כבן שבעים שנה", כלומר, כדוד המלך ע"ה אשר חי שבעים שנה, ורצונו כי הוא עומד בטעם יצ"מ כענין בן ע' שנה שהוא דוד אשר היה לו לחיות ק"מ שנה כי ע' נתונים המה לו מאדם הראשון ועוד ע' מהאבות והטעם אשר לא חי אלא ע' שנה היינו משום דלא ישן והלילות נחשבו לו כימים וא"כ גם בענין יצ"מ נמי נאמר כן דהטעם שיצאו לפני זמנם היינו לפי שנחשבו הלילות ג"כ ולהיות כי גם בענין דוד הע"ה אינו מוכרח טעם זה ויש לומר כמה טעמים דשנות אדה"ר נפגמו ועל כן הוצרכו האבות ויוסף הצדיק לותר מחייהם וכיוצא לז"א ולא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילות ו"שתאמר" מלשון "את ה' האמרת וה' האמירך" שהוא לשון שבח, והכונה לא זכיתי שתשתבח יצ"מ בעבור הלילות, כי הן הם הגורמים לצאתם בחצי זמנם, ואתי כמאן דמפרש "ולא זכיתי" ו"לא נצחתי" כמ"ש בהא זכניהו רבנן, וכונתו לא – נצחתי לרבנן שכולם יסכימו לשבח יצ"מ בעבור הלילות כי רבנן נטו לטעמים אחרים. עד שדרשה בן זומא דרחמנא אמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, לרבות הלילות, ומה טעם יש לזכור יצ"מ בלילות? אלא מוכח דעיקר טעם יצ"מ דהלילות נחשבו כימים, ומשום הכי חיובא רמיא עליה לזכור יצ"מ בלילות להודיע שהוא עיקר הטעם ודו"ק

(קבוץ חכמים" להגה"ק רבי עבדאללה סומך)

חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם וכו' רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם.

נראה לפרש בעזה"י כי ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, ואדם המעמיק עצמו בתרי"ג מצות יראה כי אין אחד מהן ח"ו למותר (ועיין חולין ס' ע"ב אמר ר"ש בן לקיש הרבה מקראות שראויין לשרוף והן הן גופי תורה עיי"ש) כי יש מצוות עדות המורה על עדות הקב"ה ששורה בישראל וכדומה בכל אחת ואחת טעמים מתוקים מדבש, ואחר שהחכם מוצא הוא את כולם על מכוונם ומקומם הראוי להם, אבל אם מתרחק מלהבין, א"כ רואה ריבוי שלא לצורך וכפילות וכל רבוי נחשב לעבודת משא וממילא יוצא לתרבות רעה ח"ו, והיינו חכם [ע"כ קורא אותו 'חכם' ולא 'צדיק'] שהשכיל בתורה, שואל על עדות חקים ומשפטים כי בכל מצוה ומצוה רואה טעם נכון ומסתבר, וממילא מצדיק דרכיו אבל רשע שלא יצא לחלק בזה ראה רק כפילות וממילא היא עבודה לו.

עוד יש לפרש את ההבדל שבין שאלת החכם לשאלת הרשע במשל לאדם הנכנס לתוך הבית שאם רוצה להתבונן בכל דבר אזי הוא מבין ומרגיש את מה שראו עיניו, ויכול אח"כ לספר ולהסביר את השינויים בין הדברים השונים שראה, משא"כ מי שנכנס בלי כונה להסתכל ולהבין, אם ישאלוהו אח"כ מה ראה לא ידע להשיב, רק שנכנס, ולא תפס מה שראה, כך מי שהוא רוצה להכנס לפני ולפנים מתורתיו הק', והוא אצלו בבחינת 'מילתא דרמיא עליה דאיניש' מרגיש את ההבדלים המתוקים, שיש עדות, חוקים ומשפטים וכו' אבל הרשע שאינו רוצה לשים לב אינו רואה שום דבר רק "עבודה אחת גדולה" כי לבו כל עמו. (הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל - מבית לוי)

איכא למידק מה מצא המגיד עוול בשאלת הרשע יותר משאלת החכם דאי משום דאומרו לכם שהוציא את עצמו הלא גם החכם אמר אתכם שהוציא עצמו ולא אמר אותו ויש לומר החכם כלל עצמו בשאלתו שהזכיר ה' ואמר אלקינו, אבל הרשע לא הזכיר ה', ועוד, דלא אמר "לנו" אלא אמר "לכם", וזה כוונת הפסוק "ויתרון החכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך" כלומר שיש יתרון בדברי החכם על הרשע, הזכרת ה', כמו שיש יתרון בין אור לחשך דכתיב "ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה", הרי דבאור נזכר שם אלקים ולא בחשך. ודו"ק כי הוא דרך צחות.

(קבוץ חכמים" להגה"ק רבי עבדאללה סומך)

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב.

במדרש אמרו שהבכורים הרגו זה את זה והרגו באבותיהם ולפיכך היה רבי יהודה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב והוא מדרש פליאה.

ואמר אבא זצ"ל בשם ספר אחד או מגיד אחד שהנהגה כל המכות קרויות על שם המכה עצמה דם צפרדע וכו' והנהגה במכת בכורות נתן סימן של

שולחנות ערוכים בבשר ודגים כבני מלכים, בלילה בו ערוך שולחנו של - האיש הישראלי בפאר והדר כאילו היה משועי ארץ! בדיוק בלילה הזה - מוצא לו הרשע מקום לבוא ולהקשות: "מדוע עובדים אתם כל כך - קשה?"...

לפיכך ברור כי לא עצלות היא המניעה אותו לבעוט ולמרוד, ואף לא תאוה, אלא רשעות לשמה! שכן איזו 'עבודה' בדיוק מטרידה אותו? באיזה קושי הוא מואס? הלא לילה זה רצוף הוא תענוג רוחני וגשמי!

אם דוחה הוא הבן הלזה את מצוותיו של יום, את המצוות הללו אשר אינן עומדת כלל בסתירה לתאוותיו ולעצלותו אות היא ומופת - גמור לכך שאינו מדבר דברים של טעם, ואף אין הוא מוצא כל קושי בקיום המצוות, אלא כל רצונו רק למרוד באלוקיו ולהוציא את עצמו מן הכלל! מעתה, עבור "להכעיס ניק" שכזה ישנה תשובה אחת ויחידה: - "הקהה את שיניו!"

***

העבודה הזאת לכם

אכן, עדיין שומה עלינו להתבונן בנקודה נוספת הנוגעת אל הבן החכם ואל אחיו הרשע. שכן הלא שאלתו של הבן החכם רמוזה בתורה במילים: "מה העדות, החקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלוקינו אתכם", ואילו שאלתו של הרשע הינה בנוסח של: "מה העבודה - הזאת לכם".

ומעתה, מה רבה היא התמיהה על אשר באים אנו בטענות כלפי הגן הרשע אשר הוציא את עצמו מהן כלל באמרו: 'לכם' 'לכם ולא לו', - ואילו אל הבן החכם אנו מתייחסים בכבוד על אף שגם הוא שאל את שאלתו באותו סגנון עצמו בהשתמשו במילה: 'אתכם' אשר אף היא - יכולה להתפרש באותו אופן: 'אתכם ולא אותנו!' מדוע לא נטען אף - כלפי הבן החכם על אשר הוציא את עצמו מן הכלל?

תשובה לדבר, נוכל למצוא במשלו של הדובנער מגיד, אשר אומר - היה כך:

משל למה הדבר דומה?

לאדם עני ואביון, אשר בדוחק מצא את פרנסת ביתו מעבודתו במשרדו של גביר העיירה. מידי חודש בחדשו, בראש חודש בדיוק - היה הגביר משלם לו את משכורתו, ומשכורת זו הספיקה לו בקושי לצרכיו הבסיסיים ביותר.

והנה, באחת השנים, כאשר משכורת חודש ניסן צרורה היתה באמתחתו עבר מיודענו האביון על פתחה של חנות שטיחים - וקרתית, ואת עינו צד שטיח נפלא מעשה רוקם, שטיח אשר עורר בליבו רצון עז לפאר בו את ביתו הדל...

מבלי לחשוב הרבה נכנס האביון אל החנות, בירר אצל המוכר את מחירו של השטיח, ומשהתברר לו כי די במשכורתו בכדי לשלם את תמורת המרבד החליט בו במקום לרוכשו, ויצא מן החנות שמח וטוב - לב...

אלא משהגיע הלה אל ביתו, הציג בפניו אשתו את הרכש החדש וסיפר לה כמה שילם תמורתו פקחה עליו זוג עיניים תמהות ושאלה - בתרעומת:

"אישי היקר, אילו היית גביר מבינה הייתי את הצורך אשר מצאת - בשטיח זה, ואף יכולה הייתי לקבל את ההשקעה אשר השקעת בו. אולם אם אינך זוכר, הרי הינך עני ואביון! לאחר שבזבת את כל כספך על השטיח המיותר מהיכן תמצא מעות בכדי לרכוש את צרכי - הפסח? מהיכן נקנה יין, ומצות, ותפוחי אדמה, ובצלים, ושאר מצרכי החג? הא??"

למול תוכחתה המגולה של אשתו לא מצא מיודענו מענה, בפנים - כבושות הוא פנה אליה ושאל: "ובכן, מה אעשה כעת?", והאשה בהבירה כי אין מוצא אחר מלבד להשיב את השטיח אל החנות ולבקש מהמוכר כי יאות להשיב את דמי התמורה אשר שולמה כנגדו...

"מקוה אני רק כי הלה יאות למלא את בקשתך!" הוסיפה האשה - בספקנות, אולם בנקודה זו היה בעלה רגוע לחלוטין... במוחו עלה רעיון גאוני...

בטרם יצא הוא עם השטיח אל החנות נטל האביון סכין מטבח - פשוטה, ובאמצעות קרע את אחד החוטים מהם עשוי היה השטיח...

"ד). ושאנו יודע לשאול את פתח לו, שנאמר (שמות י"ג, ח'): והגדת - לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים".

הנה מוצאים אנו, כי לתורה ישנה שפה מיוחדת עבור כל אחד מארבעת הבנים, מארבעת סוגי האנשים הקיימים בעם ישראל: ישנה שפה מיוחדת עבור החכם, שפה שונה לחלוטין עבור הרשע, שפה המתאימה לתם, ואף שפתו של זה שאינו יודע לשאול. ואם רוצה אדם לידע מה טיבו של בנו די לו שיתבונן בסגנון השאלה, בנוסחה, ובכך - יוכל לתהות על קנקנו של השואל...

הבה נתבונן איפוא בשפה אשר ייחדה התורה לכל אחד מאותם ארבעה בנים, ונעמוד על הנקודות הדורשות הסבר.

***

אחד חכם

ובכן, הנה הילד החכם יודע מה עליו לשאול וכיצד עליו לשאול - זאת... הוא שואל ברצינות, מתוך רצון אמיתי להבין ולדעת: "מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ד' אלוקינו אתכם?". הוא יודע כי הקב"ה ציוה את אבותיו במצוות מיוחדות הנוגעות לחג הפסח, והוא מבקש לידע אותן על מנת לקיימן. לפיכך אף האב מצווה להשיב על שאלת - בנו ברצינות, ללמדו את הלכות הפסח, עד ההלכה האחרונה אשר - היא: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

והנה, משמעותה הפשוטה של ההלכה אודות הפטירה אחר האפיקומן הינה איסור לאכול מאומה לאחר סיום אכילת קרבן הפסח - בזמן שבית המקדש היה קיים, או לאחר אכילת מצת האפיקומן בימינו אנו שחרב בית מקדשנו ואין לנו זבחים ופסחים.

הסיבה אשר בגללה נבחרה דוקא הלכה זו בכדי לייצג את מכלול הדינים אשר מצווה האב ללמד את בנו הינה משום שזוהי אחת - ההלכות המתאפיינות בהיותן חותמות את הלכות הפסח, כאשר משמעות דברי בעל ההגדה הינה: אמור לבן החכם את כל הלכות הפסח, עד ההלכות האחרונות אשר עליהם נמנית הלכה זו: 'אין - מפטירין אחר הפסח אפיקומן'.

אכן, משמעות נוספת ישנה בדברים, והיא נוגעת לאופן בו מוטל על האב לחנך את בנו באופן כללי, לאו דוקא בכל הנוגע להלכות הפסח... שכן הלא טעם ההלכה על פיה אין לאכול מאומה לאחר אכילת האפיקומן הינו משום שרצון התורה הוא שטעם האפיקומן ישאר - בפיו של האדם. בה במידה, וכיוצא בזה בדיוק מצווים אנו גם לחנך - את בנינו, ללמד אותם את דברי התורה הקדושה ככזו מתיקות, ככזו נעימות אשר טעמה לא ימו שמפיהם למשך כל ימי חייהם! - זהו אופן החינוך הנרצה, וכאשר כך מחנך האב את בניו רבים הם - הסיכויים כי יגדלו הם לבנים חכמים, אשר יסבו לו רוב נחת ושמחה!

***

ואחד רשע

עמדנו איפוא על מהות התשובה ודרך החינוך הנרצית עבור הבן החכם, ועתה נעבור נא אל אחיו הרשע...

בעל ההגדה מלמדנו כי צורת השאלה המאפיינת את הרשע הינה: "מה העבודה הזאת לכם?", כאשר בדברי אלו הוא מוציא את עצמו מכלל ישראל, ומדגיש כי עבודת ה', הזכות הגדולה בה זכינו לעמוד לפני מלך מלכי המלכים ולשרתו עול הוא לגביו.

אלא שכאן עלינו לעצור ולשאול: מנין לנו כי כה רשע הוא הבן לזה? אולי אינו כופר בעיקר, ואינו חפץ להוציא עצמו מהכלל, ורק העצלות היא זו המדברת בתוך גרונו וגורמת לו לשאול את שאלתו בצורה בה היא נשאלת?

אכן התשובה היא פשוטה...

שכן אילו היה קם הבן הרשע הלזה בליל תשעה באב, פנה אל אביו ואומר לו: "אבא, מה העבודה הזאת לכם? מדוע צריכים אתם לחלוץ נעליכם, ולצום, ולבכות ולהתאבל? מדוע אינם יכולים לחיות חיים רגועים של שמחה?", אזי אמנם יכולים היינו לטעון כי מטען המצוות מכביד על כתפיו, ועצלותו או תאוותו היא המדברת מתוך גרונו.

אולם מתי שואל הרשע את שאלתו?

הרשע שואל את שאלתו המחוצפת בליל הסדר, בלילה המרומם ביותר, בלילה בו יושבים להם כל היהודים כשהם מסובים סביב

הרשע הלומד באוניברסיטה ובודאי השתלם בחוכמות חיצוניות, כאשר עליהן נמנית אף חכמת הדקדוק...

כאשר הבן החכם שואל: "מה העדות והחוקים אשר ציוה ה' אלוקינו אתכם" בהחלט יש מקום לתלות ולומר כי הוא אינו מתכוון - להוציא עצמו מן הכלל, אלא שהלשון העברית המדוקדקת אינה שגורה על פיו, ולפיכך הוא ביטא את כוונתו במילים אשר אינן מדוקדקות כל צרכן... לעומתו, הבן הרשע, ה'מתקדם' והדקדקן בודאי שקל היטב כל - מילה אשר הוציא מפיו על פי כל כללי הדקדוק... כאשר הוא שואל "מה העבודה הזאת לכם" הוא בודאי מדייק בדבריו עד לקוצו של יו"ד, - ואין זאת אלא שהוציא הוא עצמו מהן כלל וכוונתו לרמוז: "לכם ולא - לי!"...

***

הקהה את שיניו

מכל מקום, אם בהקהיית שיניו של הרשע עסקינן, הרי שזה המקום להביא מעשה חביב אשר מסופר על אחד מגדולי ירושלים, תלמיד חכם גדול וצדיק מופלג אשר אף בחכמת הרפואה היה בקי גדול, סיפור העוסק במקרה בו הקהה הוא את שיניו של הרשע הקהה היטב...

שכן ביום מן הימים, נכנס אל חדרו של הרב אחד מפורקי העול אשר ביקש להתלוצץ מעט על חשבון הצדיק, וסיפר לו ברצינות תהומית כי טובל הוא משלש מחלות נוראות אשר אינן נותנות לו מנוח: "המחלה הראשונה" החל הלה מתנה את 'צרותיו' "נוגעת" - לאמירת אמת... אינני מצליח בשום אופן להוציא דבר אמת מפי, ובעל כרחי יוצאים להם השקרים בזה אחר זה!

"המחלה השנייה" הוסיף הוא וסיפר "נוגעת לחוש הטעם בו - אינני חש... איני מצליח לעמוד על טעמו של שום דבר מאכל או משקה, ועובדה זו ממררת את חיי שכן יכול כבוד הרב לתאר עד כמה קשה - היא האכילה מבלי לחוש את התענוג הכרוך בה..."

"ואילו המחלה השלישית" סיים הלץ "נוגעת לכח זכרוני... בזמן - האחרון, לצערי, אינני מצליח לזכור כמעט מאומה... כל מידע חשוב אשר נקלט במוחי נעלם ממנו כעבור זמן מה, ובשום אופן אינני - מצליח לזכור את הדברים אשר עלי לעשות או לדעת!"

הרב הצדיק, אשר חכם מחוכם היה, הבין על אתר כי אין בן שיחו - טובל מכל מחלה, וכי כל מטרתו אינה אלא להתלוצץ על חשבונו... אולם מאחר וכבר לימד החכם מכל אדם (משלי כ"ו, ה'): "ענה כסיל כאולתו פן יהיה חכם בעיניו" החליט הוא ללמדו לקח אותו יזכור - לנצח...

ובכן, הרהר הרב רגע או שנים, ולאחריו פנה אל פורק העול ואמר לו:

"שמע נא ידידי. בדרך כלל, מצליח אני למצוא תרופה למחלותיהם של בני האדם בו במקום. אני מכין מרשם והרוקח מכין את התרופה... אולם מאחר ומגיע הינך לשלש מחלות קשות באמתחתך זקוק אני - לזמן מה בכדי להתיישב בדבר ולמצוא את התרופה המתאימה מכל, ואף להכינה בעצמי... על כן, שוב נא אלי בעוד חצי שעה, ובינתיים מתחייב אני למצוא תרופה אשר תרפא את כל מחלותיך ברגע אחד - והיו כלא היו!"

גיחך האפיקורס בליבו, בז לסכלותו של הרב באשר סבור היה כי - האמין הוא לסיפורו, ויצא מן החדר על דעת לשוב אליו בעוד מחצית השעה בדיוק, ולברר מהי התרופה אשר מצא הרב למחלותיו'.

והרב, מצידו, לא טמן ידו בצלחת... הוא הורה למשמשו לגשת אל דיר העיזים אשר בפאתי העיר, ולהביא משם כמה גללים מגלליהן של הבהמות הללו גללים אשר צורתם כידוע הינה צורת כדורים קטנים, - לצבוע את כדורי הרעי בצבע אדום על מנת שיראו כמו תרופה אמיתית, ולהניחם בצורה מסודרת על גבי צלחת נקיה...

ואכן, המשמש ביצע את ההוראות בשלמות, וכאשר חזר אותו פורק עול אל חדרו של הרב יכול היה כבר זה האחרון לבשר לו - בשמחה על מצא עבירו תרופה מצויינת. "הרואה אתה את הכדורים המסודרים על גבי הצלחת? שאל הרב, והאפיקורס הנהן בראשו. - ובכן, טול לך ארבעה מן הכדורים הללו, הכניסם בבת אחת אל פיר, והחל ללעוס בחזקה עד שתבלעם!" סיים הרב, והלה מיהר לעשות - כמצוותו...

שניות בודדות חלפו בטרם עמד הלה על טיבם של הכדורים האדומים... שניות בודדות חלפו בטרם החרידו זעקותיו את הבית

אל החנות הוא הגיע כשכולו אומר זעם מעושה, ובפנותו אל המוכר - החל צועק: "הכיצד לא תבוש? גזלת אותי! גנבת את כספיי! שילמתי לך טבין ותקילין תמורת השטיח הזה, ואילו אתה מכרת לי שטיח פגום אשר חוטיו קרועים!"...

הביט המוכר על השטיח, מצא כי הצדק עם הלקוח, ומיהר להשיב לו את כספו לשביעות רצונו המלאה... "הא לך, ושיהיו לך חיים ארוכים וטובים!" אמר המוכר, והעני יצא מהחנות שמח וטוב לב...

אך הנה זה יצא יצא הוא ואל החנות נכנס אחד מעשירי העיר, - ואף בידו שטיח אשר רכש זה לא מכבר... אף הוא פנה אל המוכר בטרוניא, והצביע על כתם מכוער אשר נמצא בירכתי השטיח החדש...

אולם כאן, למרבה הפליאה לא מיהר המוכר להשיב את כספו של - העשיר... הוא בדק את הכתם היטב מכל צדדיו, ורק לאחר שהשתכנע כי המדובר בפגם מהותי ביצור השטיח ניאות לאפשר לקונה להחליף - את המרבד באחר...

אדם אשר עמד על יד פתח החנות, והבחין ביחסו השונה של המוכר לשני הלקוחות לא יכול היה להתאפק, ומיד כאשר יצא העשיר מן - החנות מיהר הוא להכנס ולשאל את המוכר לפרש הבדלי הגישות.

"מדוע לפני אשר השיב את השטיח בטענה כי חוטיו קרועים - החזרת מיד את כספו, ואילו כאשר הגיע אליך העשיר בדקת את - טענתו באופן יסודי וגם לאחר הבדיקה לא הסכמת אלא לאפשר לו להחליף את השטיח?" הקשה הלה, והמוכר מיהר להסביר:

"שמע נא ידידי!" הוא אמר לשואל "אולי אינני חכם מופלג, אבל במסחר אני מבין! כאשר הגיע אלי העני והשטיח בעל החוט הקרוע בידו הבנתי מיד כי מתחרט הוא על עצם הרכישה, אין לו כל צורך - בשטיח, ובודאי אף ענין של 'שלום בית' יש כאן... הבנתי כי הוא זה אשר קרע את השטיח בכוונה תחילה, וכי מטרתו האמיתית הינה לקבל את כספו בחזרה!"

"מאחר וכך, הגעתי למסקנה כי אין כל טעם להחליף את השטיח באחר, שכן ברור לי כי בעוד יום או יומיים ישוב הוא לפקוד את חנותי והשטיח החדש בידו כאשר אף בו 'קרוע חוט'... העדפתי איפוא להשיב לו את כספו מבלי אומר ודברים, ולא להסתכן בכך שישחית הוא את כל סחורתי בכדי להצדיק את ביטול המקח..."

"לעומת זאת, הלקוח השני אשר הגיע ושטיח פגום מאמתחתו, הרי הוא אדם עשיר אשר באמת ובתמים חפץ בשטיח חדש. כאשר הוא הגיע להתלונן על פגם אשר נמצא בשטיח שרכש הרי שטענתו הינה - טענה עניינית, והתייחסותי אליו היתה בהתאם... בדקתי את הפגם, נוכחתי שהצדק עמו, ומאז וכך הצעתי לו להחליף את השטיח הפגום - באחר אשר ודאי ישיב את רצונו!"...

כה היו דבריו של מוכר השטיחים שבמשל, ויש בהם כדי ללמדנו אף על אודות ההבדל שבין הבן החכם לרשע...

שכן כאשר מגיע הבן החכם, ושואל שאלות הגיוניות על סדר ליל הפסח אנו מתייחסים אל דבריו בצורה עניינית. מאחר וכך, יכולים אנו - להבין כי כאשר הוא משתמש במילה 'אתכם' אין הוא מתכוון להוציא - את עצמו מן הכלל, אלא להגדיר את מקבלי הציווי הלא הם אבותיו - אשר עמדו לפני הר סיני ונצטוו מפי הגבורה בתר"ג מצוות... לפיכך אף מצווים אנו להשיב לו תשובה הוגנת וברורה, אשר תשיב על שאלותיו עד האחרונה שבהן ותניח את דעתו.

כאשר מגיע הבן הרשע לעומת זאת, אנו מיד עומדים על טיבו... מיד כאשר הוא מתייחס אל סדר ליל הפסח הרצוף בתענוג רוחני וגשמי כאל 'עבודה', ומואס בה אנו יכולים להסיק כי רשע הינו, וכל מבוקשו - אינו אלא לכפור ולקנטר... על כן, מבינים אנו אף כי כאשר השתמש במילת "לכם" כוונתו האמיתית הייתה להוציא עצמו מן הכלל, ואף - מכירים בכך שיהא זה חסר תועלת להשיב לו תשובה עניינית, שכן הוא אינו מבקש באמת לדעת מאומה...

לא נותר לנו איפוא אלא להקהות את שיניו של הבן הלזה, להשיב לו תשובה המתאימה לו, וזאת מבלי לצפות כי דברינו יביאו תועלת כלשהי בכל הנוגע אליו...

זהו איפוא הסבר אחד. אכן הסבר נוסף יש כאן, על דרך הצחות...

על פי הסבר זה, מן הראוי להבדיל בין הבן החכם, תלמיד ה'חידר' מן 'הישוב הישן', אשר אינו יודע את כל כללי הדקדוק לאשורם לבין - הבן

והרחוב... "רבי! הרי אלו גללי עיזים!, הוא צעק, והרב חיך והסביר - בנחת:

"הפלא ופלא! הנה כבר יכול אתה לראות בעצמך הכיצד התרפאת כלאחר יד משתי מחלותיך הראשונות! הלא בזה הרגע אמרת דבר אמת שהרי אמנם צודק אתה כי גללי עיזים הם אלו, ואף נוכחת לדעת כי - חש הינך היטב בטעמו של המאכל אשר הכנסת לפיך!..."

"ובאשר למחלה השלישית" סיים הרב, "הרי שיכולני להבטיחך - נאמנה כי נרפאת ממנו לחלוטין... את טעמם של ה'כדורים' הללו, ואת הנסיבות אשר הביאו אותך לחוש בו אני מתחייב כי לא תשכח למשך - כל ימי חיךך!..."

בשלב זה הודה אותו 'לץ' כי חכמתו של הרב עלתה על 'פקחותו' - שלו, והכריז בפה מלא: "רבי, נצחתני!... אולם הרב, הוא עדיין לא סיים את החשבון... הוא פנה אל אותו 'משכיל' ואמר לו: "דע לך, כי כאן בעולם קיבלת את הצואה כשהיא קרה... לעתיד - לבוא לעומת זאת, בעולם הבא תקבל את צואת העיזים כשהיא - רותחת... שם יעשו ממנה פשטידה עבורך... שכן כבר לימדנו רבותינו - (גיטין נ"ז, ע"א) כי 'כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה - רותחת!'"...

הנה לפנינו דוגמא נפלאה ל'הקאה את שיניו', כאשר אנו מוצאים כי אכן זוהי הדרך בה יש להתייחס אל הרשע אשר כל מטרתו אינה אלא לקנטר ולהטריד...

נמצא אם כן, שהפסוק אותו מביא בעל ההגדה עבור הן שאינו יודע לשאול הינו אמנם אותו פסוק עצמו אותו הביא לעיל בעקבות - שאלתו של הן הרשע, שכן בשני המקומות הללו פונה האב אל הן שאינו יודע לשאול, ובשניהם הוא משיב לו אותה תשובה עצמה! אלא שכאשר ישנו בן רשע בבית, והלה מטיל את ארסו בשאר הנוכחים - מחוייב האב להדגיש בבירור כי דרכו של הרשע הלזה אחריתה באבדון, ולחדד כי "אילו היה שם לא היה נגאל", ואילו כאשר נמצא ה'שאינו יודע לשאול' לבדו יכול האב להסתפק בתשובה האמיתית, הברורה, - "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים!" הפלא ופלא!

***

מכת ארבה
המכה הבאה, מכת ארבה מתוארת בתורה כך (שמות י', א' ו'):

"ויאמר ד' אל משה: בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדי, למען שתי אתתי אלה בקרבו. ולמען תספר באזני בן ובן בןך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם, וידעתם כי אני ד'. ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו, כה אמר ד' אלקי העברים: עד מתי מאנת לענת מפני? שלח עמי ויעבדני. כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך. וכסה את עין הארץ, ולא יוכל לראת את הארץ, ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם מן הברד, ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה. ומלאו בתיך, ובתי כל עבדיך, ובתי כל מצרים, אשר לא ראו אבותיך ואבות אבותיך, מיום היותם על האדמה עד היום הזה, ויפן ויצא מעם פרעה".

משה רבינו מזהיר את פרעה כי אם ימאן לשלח את ישראל כמצוות ה' הרי שעתידי הוא ללקות במכת הארבה, אשר יכסה את עין הארץ - את אור השמש מעל פני האדמה, ויאכל את כל שארית גידולי הארץ אשר נותרו לאחר הברד.

והנה, נשאלת השאלה, מאחר והקב"ה מקדים ומודיע למשה כי מכביד הוא את ליבו של פרעה לבלתי הנח לו לשלח את ישראל עד אשר ילקה בכל המכות "למען שתי אתתי אלה בקרבו" אם כן מדוע - - היה כלל צורך לשלח את משה ולהתריע לפני המכה? מדוע הקב"ה היה צריך 'לחמם' את פרעה ולאחר מכן להקשות את ליבו? הוא הלא יודע - כי ליבו קשה הוא ואף אם יחפוץ לא יוכל לשוב בתשובה ולשלח את - ישראל!

בכדי להבין את הדבר עלינו להקדים הקדמה אחת, מעשה נורא - המובא בגמרא במסכת סנהדרין (צ"ה, ע"ב צ"ו, ע"א), וכך מספרת - הגמרא:

לאחר התבוסה המשפילה שנחל סנחריב בבואו לצור על ירושלים, תבוסה ניסית כאשר מלאך ממרום בא והרג בלילה אחד את כל מחנהו החליט סנחריב כי אין לו ברירה אלא לברוח ולהמלט על נפשו. מיד - כאשר קם בבוקר וראה את כל רבבות חייליו מוטלים מתים על פני

ההפלא ופלא! הנה כבר יכול אתה לראות בעצמך הכיצד התרפאת כלאחר יד משתי מחלותיך הראשונות! הלא בזה הרגע אמרת דבר אמת שהרי אמנם צודק אתה כי גללי עיזים הם אלו, ואף נוכחת לדעת כי - חש הינך היטב בטעמו של המאכל אשר הכנסת לפיך!..."

"ובאשר למחלה השלישית" סיים הרב, "הרי שיכולני להבטיחך - נאמנה כי נרפאת ממנו לחלוטין... את טעמם של ה'כדורים' הללו, ואת הנסיבות אשר הביאו אותך לחוש בו אני מתחייב כי לא תשכח למשך - כל ימי חיךך!..."

בשלב זה הודה אותו 'לץ' כי חכמתו של הרב עלתה על 'פקחותו' - שלו, והכריז בפה מלא: "רבי, נצחתני!... אולם הרב, הוא עדיין לא סיים את החשבון... הוא פנה אל אותו 'משכיל' ואמר לו: "דע לך, כי כאן בעולם קיבלת את הצואה כשהיא קרה... לעתיד - לבוא לעומת זאת, בעולם הבא תקבל את צואת העיזים כשהיא - רותחת... שם יעשו ממנה פשטידה עבורך... שכן כבר לימדנו רבותינו - (גיטין נ"ז, ע"א) כי 'כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה - רותחת!'"...

הנה לפנינו דוגמא נפלאה ל'הקאה את שיניו', כאשר אנו מוצאים כי אכן זוהי הדרך בה יש להתייחס אל הרשע אשר כל מטרתו אינה אלא לקנטר ולהטריד...

***

ואחד תם

הבן הבא עליו מדבר בעל ההגדה - הינו הן ה'תם'. וכאן, כאשר אנו - מציירים לנגד עינינו את הן הזה אנו רואים אותו כשהוא פוקח עיני - עגל ושואל מתוך טפשות מופלגת: "מה זאת?"...

ולכאורה, יש מקום לתהות, מדוע מציג בעל ההגדה את ה'תם בכזה אופן? הלא התמימות מעלה גדולה היא עד מאד, כבר נצטוונו בתורה - (דברים י"ח, ג'): "תמים תהיה עם ה' אלוקיך", ואף יעקב אבינו, מעמיד כל זרע ישראל, עמוד התורה השתבח בתמימותו כאשר תיארה אותו - התורה הקדושה (בראשית כ"ה, כ"ז) כ"איש תם יושב אהלים!"

אכן התשובה היא, כי אמנם התמימות מעלה גדולה היא, אין - כמותה, אולם תלוי הדבר בעינינו ובמקום... תמימות בזמנה ובמקומה - אין משובחת ממנה, אולם תמימות במקום הלא נכון ובזמן הלא מתאים הרי היא פתח לכל הרעות כולן!

ועל כן, יעקב אבינו אשר ישב בבית מדרשם של שם ועבר ועסק בתורה בתמימות אכן השתבח במיוחד בתמימותו, אולם הן ה'תם - הזה, היושב בשכנות לאחיו הרשע אשר הקדימו אך במעט הרי - בתמימותו מונחת סכנה גדולה לכל עתידו הרוחני, ובודאי שאין בה משום מעלה...

ואכן, לאחר שעמדנו על טיבו של ה'תם המושפע השפעה יתירה - מסביבתו לטוב או למוטב, נוכל להשיב אף על שאלה נוספת, שכן לכאורה, הסדר הראוי של ארבעת הבנים היה צריך להיות: "חכם" - ואחרי "תם", שהרי התמימות היפך החכמה היא! מדוע אם כן - הקדים בעל ההגדה את הרשע והציבו מיד לאחר ה"חכם"?

אולם על פי המבואר נבין את הדבר בפשטות... שכן הרשע הלא - מבקש הוא להסית ולהדיח, לקלקל ולהשחית. מה עושה הוא איפוא? הוא מפריד בין ה"חכם" לבין ה"תם"... יודע הרשע היטב כי אם יהיה ה"תם" צמוד ל"חכם" יושפע הוא מהנהגותיו הטובות, ובכך הוא הלא - אינו חפץ! לפיכך הוא נעמד ביניהם, ובכך הוא 'מרויח' בכפליים... ראשית מנוע הוא מה"תם" את השפעתו הברוכה של החכם, ושנית - באופן זה יכול הוא עצמו להשפיע עליו לרעה ולהדיחו מדרך הישר...

***

ואחד שאינו יודע לשאול

הבן האחרון - הינו זה אשר אינו יודע לשאול. זה היושב ושותק - כגולם, ומחכה עד שיפתחו ויסבירו לו דבר דבור על אופניו, מראשית ועד אחרית. הוא מצידי אינו מבקש לדעת כלום, ואף אינו מבין כי - חסר הוא ידע או חכמה... הפסוק אשר משמש כתשובה לבן האחרון הלזה, הן שאינו יודע לשאול הינו: "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", שכן הוא ממצה - בתשובה קצרה וקולעת את מהותו של יום, הקב"ה הוציאנו מבית עבדים על מנת שנהיה עבדיו ונקיים את מצוותיו. - אלא שכאן עלינו לשאול שאלה עצומה: הלא פסוק זה,

השדה יצא הוא בודד למדבריות השוממים, וכך הסתובב לו, תועה - וטועה בדרכו.

אולם הקב"ה טרם כילה את נקמתו בסנחריב. החשבון עדיין נותר - בחובה, והפרעון טרם הושלם... לפיכך, בא כביכול הקב"ה אל סנחריב ונדמה לו כאיש זקן, ניגש אליו ונתן לו שלום עליכם.

"שלום עליך סנחריב!" אמר לו הקב"ה, ומיהר לשאול: "אמור נא - לי סנחריב, להיכן אתה מממהר? להיכן אתה מנסה להגיע? האם יכול אתה להכנס בשערי ארצך? הלא מיד כאשר תגיע הביתה יבואו אליך כל שריק ונכבדיך, ויתבעו ממך את נפש בניהם ובנותיהם! הם ישאלו אותך היכן הם ילדיהם, ואתה לא תדע מה להשיב להם!"...

אכן למעשה, סנחריב כבר חשב על הבעיה האמורה, ובדיוק מפניה הוא ניסה לברוח... הוא ידע כי לא יוכל לשאת פניו כלפי בני ארצו, ולפיכך ביקש למצוא מפלט מהבושה הצורבת במדבריות השוממים, - החפים מכל בן תמותה... "צודק אתה!" אמר איפוא סנחריב לאיש - הזקן הקב"ה כביכול, ובתחינה שאל: "אמור נא לי, מה אעשה? הלא - צודק אתה, ומכיר אני בצדקת טענתך!".

ואכן, להקב"ה היתה עצה מן המוכן עבור סנחריב... "הבה ואומר - לך מה תעשה!" יעץ לו בעודו בדמות האיש הזקן: "אל תבוא אל - ארצך בבגדיך ובתפארתך, אלא תתחפש באופן בו לא יכירוך, ואיש לא ידע כי שבת משדה המלחמה!"

העצה נכוחה היא וראויה בלי ספק, אולם בפני סנחריב עמדה - בעיה מעשית... "כיצד אתחפש כאן במדבר?" הוא פנה ושאל את - האיש הזקן, והקב"ה השיב: "אני אסייע בידך! הבא לי זוג מספריים, ואני אגלח את זקנך ואלבישך בבגדים מרופטים עד שאיש לא יוכל - לזהותך כמלך סנחריב הרם והנישא!"...

"מספריים? כאן? במדבר?" הקשה סנחריב, אולם הקב"ה הקדים - רפואה למכה... בסמוך למקום בו התרחש המפגש כבר הכינו מלאכי - השרת מראש מפעל לטחינת גרעיני תמרים, ואל המפעל האמור - שלח הקב"ה את סנחריב, כדי לבקש מהפועלים כי ישאלו לו מספריים לזמן מה...

ואכן, בלית ברירה נאלץ סנחריב לגשת אל מטחנת הגרעינים ולבקש מהפועלים מלאכי השרת כמובן כי ישאלו לו מספריים, - - אלא שהפועלים החצופים לא הסכימו בשום אופן לעשות את הטובה הזו בחינם... "אם רצונך במספריים תאלץ לעבוד עבורם!" הם אמרו - - לו... "אנו מוכנים להשאיל לך זוג מספריים בשמחה, אולם לא לפני שתעבוד מעט עמנו, ותטחון כמה שקים של גרעיני תמרים!"...

נקל לתאר כיצד נראה סנחריב, המלך הרם כשהוא עומד לו וטוחן - גרעיני תמרים... עומק כזה של תבוסה הוא לא חזה אפילו בחלומותיו - הגרועים ביותר... אולם מה לעשות? לא עמדה בפניו דרך אחרת להמנע מהבזיונות הצפויים לו בשובו לארצו כי אם הדרך עליה המליץ הזקן: - להתחפש באופן בו לא ניתן יהיה להכירו! והתחפושת הלא מחייבת - גילוח! והגילוח הלא מחייב מספריים! ותמורת המספריים הלא עליו - - לעבוד ולטחון! ובכן, אין מה לעשות... מפשילים שרולים וטוחנים!

אין ספק כי ביצועיו של סנחריב בתחום עבודת הכפיים לה לא הסכין מעודו לא היום מושלמים... אולי אפילו רחוקים מכך... הוא שם - עצמו בלי ספק ללעג ולקלס בעיני ה'פועלים' האחרים. ואלם מקץ שעה ארוכה של עבודה מייגעת הוא יצא מהמפעל וזוג המספריים הנכסף - בידו.

אלא שבינתיים, אדהכי והכי כבר שקעה השמש, הלילה פרס את - כנפיו, והחושך כיסה את הארץ... "בחשיכה שכזו" אמר הקב"ה - לסנחריב "אי אפשר לראות מאומה, ולא כל שכן שלא ניתן לספר - אפילו שערה אחת! אם רצונך שאגלחך עליך לשוב אל המפעל, - ולבקש כי יעניקו לך אש בכדי להדליק מדורה, לאורה אוכל לגלח את זקנך בשופי!"...

סנחריב תאר לעצמו מה צפוי לו בבית החרושת, הוא כלל לא - התלהב לשוב אל המקום בו ספג מנה גדושה של בזיונות זה לא מכבר, אולם כלום ברירה היתה לו?

מושפל ומורכן ראש הוא חזר אל המפעל וביקש מעט גחלים, ושוב התנו הפועלים את מילוי בקשתו בכך שיסייע להם ויטחון עוד כמה שקים, ושוב נאלץ הוא שלא בטובתו לשים עצמו ללעג ולקלס בעודו

טוחן שק, ועוד שק, ועוד אחד עד אשר השלים את המכסה אשר - קצבו לו, כאשר סביבו עומדים ה'פועלים' המלאכים וצוחקים עד בלי - די...

כאשר שב סנחריב והאש היקרה בידו סבור היה כי תמו תלאותיו - לאותו הלילה, אולם טעות היתה בידו... "כעת" אמר לו הקב"ה יש - צורך להבעיר את האש בגחלים, ולשם כך יש להתכופף ולנשוף בהם בעצמה!"...

וסנחריב? הוא לא מתווכח... הוא נשכב במלא קומתו המלכותית על הארץ, נושף בגחלים הרוחשות, ולפתע נתפס אחד הגיצים בזקנו, אשר עולה בלהבות על אתר... לתגלחת הזקן כבר לא נזקק סנחריב... - האש ביצעה את המלאכה על הצד היותר טוב...

את תיאור מסכת בזיונותיו של סנחריב מסכמת הגמרא באמרה: - "אם הנך רוצה לעשות ליצנות מגוי הבער את זקנו!", שכן משפט זה - ממצה ומסכם היטב את תמצית ההשפלה לה זכה סנחריב... אולם בכך טרם הסתיים הסיפור...

סנחריב המגולח, בעל הזקן השרוף ממשך לצעוד לו בדרכו, עיף - ושבע תלאות, והנה לפתע הוא מוצא קרש עתיק. לא סתם קרש היה זה אלא קרש מתיבת נח, וסנחריב מיהר לאמצו לאלוה, באמרו בלבו: - "אם הצליחה התיבה להציל את נח מן המבול בודאי כוחה רב הוא עד - מאד!"

לאלוהיו החדש נדר סנחריב נדר, וכך הוא אמר: "אם תצילני - ותצליחני בדרכי נודר אני להקריב את שני בני לפניך!".

אלא שלצערו הרב היו מאזינים לנדרו אשר נדר... היו אלו שני - בניו, אשר שמעו את נדרו של אביהם, הבינו את תכניותיו לגביהם, והן כלל לא מצאו חן בעיניהם... הם בהחלט לא חפצו לסיים את חייהם כשהם מוקרבים לפני קרש...

הפתרון אשר מצאו הם בכדי להנצל מהגורל המר אשר תכנן אביהם עבורם היה פשוט ביותר: הם קמו והרגו את סנחריב אביהם, ובכך - הביאו את פרשת גדלו ותפארתו לידי סיום, סיום מביש בלי ספק למלכותו של מלך רם ונכבד...

אמנם כבר הקדים רב אבהו בגמרא (שם) באמרו אודות סיפור זה כי "אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמר", וזהו הסיפור בדיוק כפי שהוא מובא בגמרא עד לסיומו הטראגי.

והנה, הבה נתבונן: סנחריב רואה כיצד משמיד הקב"ה את כל צבאו האדיר בלילה אחד, אולם הוא אינו שב בתשובה... הוא עדיין אינו מאמין במלך מלכי המלכים... הוא בורח, הוא מבקש להתחפש, ובליבו מחבל תחבולות בכדי לשוב למעמדו הקודם. והקב"ה מצידו מה הוא עשה? הוא מבזה אותו, הוא משפיל אותו, הוא מתלוצץ ממנו, הוא מכניע אותו עד לעפר!

ולכאורה, מדוע? מה התכלית בכל זאת? מה המטרה? מה היעד? לשם מה נחוצה היתה ההשפלה הזו? הלא הקב"ה יודע כי מאומה לא יעזור בכדי להשיב את סנחריב בתשובה! מה שלא עשתה השמדת צבאו הכביר בודאי לא תעשה עוד ליצנות אחת! -

אכן התשובה אחת היא, והיא נוראה עד מאד:

חז"ל מלמדים אותנו (גיטין נ"ז, ע"ב) כי "מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, מאן אינון? שמעיה ואבטליון". מי הם בניו של סנחריב? הלא המה אותם בניו אשר ביקש הוא להעלות לקרבן לפני הקרש מתיבת נח, אותם בניו אשר קמו עליו ורצחוהו נפש! וכיצד יצאו מהם בנים משובחים כאלו כשמעיה ואבטליון? -

התשובה היא: כי בניו של סנחריב ראו כיצד מתלוצץ ממנו הקב"ה, והם ראו כיצד מתעלל בו האלוקים אחר שלא שב בראותו את הרעה אשר פקדה אותו, והמסר הזה חילחל לדמם ובער בעצמותיהם, עד שמבניהם כבר קמו צדיקים קדושים וטהורים, גדולי הדור, שמעיה ואבטליון!

הוי אומר, כי אותה ליצנות אשר התלוצץ הקב"ה מסנחריב אמנם - לא הועילה לו, אך היא הועילה לבניו, ולבני בניו, אשר זרעי החינוך שניטעו בעת אותה התלוצצות באביהם זקנם הנצו בהם פרי - - הילולים!

זו התשובה אשר יש לנו להשיב בבואנו לבאר את טעם התעללותו של הקב"ה בסנחריב, התעללות חסרת תכלית לכאורה, וזו היא אף

התשובה אשר עלינו להשיב על שאלתנו באשר להתראות החוזרות והנשנות אשר שלח הקב"ה לפרעה ביד משה!

ואכן, החגיגה הראשונה התקיימה ברוב פאר והדר, העניינים אשר הוזמנו אליה גדשו בהמוניהם את השולחנות הערוכים בכל טוב - הארץ, והיטיבו את ליבם בסעודה משוכחת כיד המלך. כשפיהם מלא בדברי הלל ושבח לגביר הנדיב עזבו העניינים את האולם בשעת לילה - מאוחרת, ופנו אל ביתם שמחים וטובי לב.

למחרת מיועדת היתה להתקיים החגיגה השניה, הסעודה - המפוארת אליה הוזמנו העשירים ונכבדי העיר. בשעה שנקבעה, כבר ניצב בעל הבית בפתח האולם נכון לקדם את פניהם של אורחיו - הכבודים, אולם מה רבה היתה הפתעתו כאשר גילה כי בטרם הספיקו הנכבדים להגיע כבר היו קרוביו העניים מסבים בנחת סביב - השולחנות עליהם נערכו מבעוד יום מעדנים מיוחדים ויקרים...

"מה לכם פה?" פנה הוא בשאלה אל קרוביו, "הלא רק אמש - סעדתם את ליבכם בסעודתי, שמחתם ושימחתם, ואף אני הסבתי עמכם והנעמתי את זמנכם! מה ראייתם איפוא לשוב היום ולהופיע? כלום חשקה נפשכם לשמחני שוב בנוכחותכם?"

אולם נראה היה כי דבריו, אשר נאמרו במלוא העדינות לא נגעו - כלל אל אורחיו האביזונים, אשר לרגע לא העלו בדעתם להבין את הרמז ולעזוב את המקום... תוך כדי שפיהם מלא וגדוש במזון הם השיבו - למארח, והסבירו בפשטות: "אתמול הגענו מדין 'עניים'... היום - לעומת זאת מגיעים אנו מדין 'קרובי משפחה', וסבורים אנו כי בודאי - תקדם בברכה את נוכחותם של קרוביך ביום שמחתך!"

זהו איפוא המשל, ועתה נפנה נא ונעבור אל הנמשל:

שכן לאחר שסבל פרעה נוראות בעת מכת צפרדע, כפי שהקדמנו ותיארנו לעיל במאמר 'עשרת המכות' נקל להבין מה הופתע הוא - כאשר פגש לפתע ב'ידידיו' הללו גם במכת ערוב... הוא בודאי פנה אליהן ואמר להן: "צפרדעים יקרות, שלום עליכן! אבל אולי תוכלו להסביר לי: אם אינני טועה הלא כבר הייתן כאן זה לא מכבר! מדוע - מיהרתן לשוב?"

אלא שהצפרדעים השיבו כאותה התשובה אשר השיבו לגביר קרוביו העניים... "אכן, היינו כאן בעבר, אולם אז הגענו מדין 'צפרדעים'... כעת מממשים אנו את זכותנו כ'חיות', וככאלו אנו - מגיעים עם שאר החיות הפוקדות את ארצך במכת ערוב, ומכות בך בלי הרף עד אשר תמלא אחר רצונו של בוראך בוראנו, מלך מלכי המלכים - הקדוש ברוך הוא!"

הנה כי כן, לקה פרעה בצפרדעים פעמיים: לראשונה בעת מכת - צפרדעים עצמה, ואילו פעם נוספת בשעת מכת ערוב...

ומעתה, מבואר היטב סדר הפסוקים: ישלח בם ערב ויאכלם, וצפרדע ותשחיתם, שכן דוד המלך בא ללמדנו כי אותן הצפרדעים אשר פקדו את מצרים במכת צפרדעים, כידוע לכל ינוקא שבו בשנית - עם מכת ערוב: "ערב ויאכלם צפרדע ותשחיתם!" -

(דרשות המגיד)

רבי יעקב גלינסקי זצ"ל

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

יש אמרה נודעת. ודאי, דרך הלצה נאמרה, אבל אמת כה נוקבת טמונה בה! את ליל הסדר פתחנו בהכרזת: "כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח". יושב הבן, ואינו מאמין למשמע אזניו. פותח ושואל:

אבא, "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", אף פעם אינך מכניס אורחים, והלילה הזה אתה מזמינם? "אה", משיב האב, זה בגלל ש"עבדים היינו לפרעה במצרים", וממנו למדנו לומר דבר אחד ולעשות דבר אחר, להבטיח ולסגת. למצוא מוצא: "לכו נא הגברים", בלי הצאן והבקר...

בנובהרדוק ספרו על אותו עשיר קמצן, שחלה בטיפוס הבהרות. היתה זו מחלה קטלנית, ממנה איש לא קם. בצר לו הבטיח שאם יתרפא יתן חצי מיליון זלוטים לצדקה. הוון עתק. אבל הבטיח בלב קל, שהרי איש לא הבריא ממחלה זו. אז למה הבטיח, כדי שיהיה מה לומר בהספדו.

לא עזר לו, ונרפא לאסונו. מיד התיצבו העניים בתור ארוך, לקבל חלקם בחצי המיליון. חשכו עיניו, מה יעשה. לאשרו, היה יודע ספר. זכר את

שכן הקב"ה ידע אמנם כי לא ישוב פרעה מדרכו הרעה בעקבות כל אותן התראות, היה זה ברור כי במקום בו נכשלו המכות הנוראות בעצמן לא יצליחו לפעול איומים בעלמא, אולם אף על פי כן שלח - הקב"ה את משה להתרות בפרעה ולהתל בו בכדי ללמד אותנו, ואת בנינו, ואת בני בנינו עד סוף כל הדורות מה עלה בגורלו של מי שאינו - מציינת להוראותיו של הקב"ה ואינו שת ליבו לתוצאות הרות האסון אשר עלולות לנבוע כתוצאה ממעשיו!

עבור פרעה לא היתה אמנם כל תועלת בהתראות, והן אף לא - נועדו בשבילו... ההתראות נועדו בעצם עבורנו, ובמישור זה הן - מביאות תועלת נצחית לדורי דורות!

ואכן, סיפר לי פעם חסיד, כי ניגש פעם אל רבו ושאלו על אודות אדם פשוט אשר הרבי מרבה היה לקרבו ולכבדו, "מדוע כה מכבד הרבי יהודי פשוט זה?" שאל החסיד בכאב, והוסיף: "הלא אנכי טוב - שבעתיים ממנו ואילו אותי אין הרבי מקרב כמותו!"...

התשובה אשר קיבל אותו חסיד משקפת היטב את היסוד אותו - הצבנו בשורות הקודמות. שכן אמר לו הרבי:

"שמע נא בני: למען האמת צודק אתה, צודק במאת האחוזים... אתה בודאי טוב שבעתיים מאותו יהודי פשוט, ואילו הייתי שופטו על פי מעשיו לא היה ראוי הוא לשום מחוה של קרבה... אולם היודע - אתה מדוע מקרבו אני על אף כל זאת? הבה ואומר לך... אינני מקרבו בשלו אלא בשל ילדיו... אם אקרב אותו רבים הם הסיכויים כי ילדיו - יבחרו כל ימיהם בדרך הישר, ובכך אני חפץ!" סיים הרבי את דבריו... -

***

צפרדע מדין ערוב

בתארו את מכת ערוב, כותב דוד המלך: "ישלח בהם ערב ויאכלם, וצפרדע ותשחיתם", כאשר בפסוק זה עלינו לעמוד מלבד על טעם הזכרתן של שתי המכות הללו אף על שינוי הסדר אשר נמצא ביניהן, - שכן כידוע מכת צפרדע קדמה בפועל למכת ערוב.

אולם כאן, נכנס לתמונה המגיד מדובנא, אשר נושא היה את משלו ואומר כך:

משל למה הדבר דומה?

לגביר עשיר, בעל בעמיו, אשר טוב לב היה וגם טוב עין, גומל חסדים בגופו ובממונו. כאשר הגיעה עת דודים, והוא ארס את בתו עם בן גילה, - בחור מופלג בתורה וביראה, ומתוקן בכל מידה טובה נמנה מיודענו - הגביר וגמר בליבו להזמן אל שמחת הנישואין את כל בני העיירה ואת כל קרוביו, כאשר הוא שם דגש מיוחד על העניים שבהם.

"עניים אלו, אשר זה מכבר לא באה ארוחה הגונה אל קרבם" - הרהר הוא בליבו "בודאי ישמחו עד מאד להשתתף בשמחה, כטוב - ליבם במאכל ובמשתה הם יברכו בליבם את הזוג הצעיר, והיה זה - שכרי!"

וממחשבה למעשה. - כאשר תכנן הגביר את סעודת הנישואין הוא לקח בחשבון כמות - גדולה של משתתפים, ובהם כל קרוביו ובני עירו העניים והדלים, וגם שאר אביונים אשר ירצו ליטול חבל בשמחת המצוה.

אלא שמשעה שירד הוא לפרטים, והחל תר אחר מקום מתאים לערוך בו את החגיגה הגדולה גילה מיודענו כי בעיה חמורה עומדת - בפניו... הוא לא מצא מקום אשר יוכל להכיל את האורחים כולם, את מכריו וידידיו אנשי העסקים, את המחותנים ובני משפחותיהם, וגם את העניים הרבים אשר הוא ציפה לראותם משתתפים עמו בשמחתו...

"ובכלל" חשב הוא "הלא לא הרי המאכלים אשר יערבו לחיכם - של העשירים אינני הטעם, כהרי המאכלים אשר העניים ימצאו בהם כדי שבעם!"

ובכן, לאחר שישב וחשב שבעה ימים ושבעה לילות הצליח - מיודענו להגיע לכלל החלטה. הוא גמר בליבו לקיים שתי מסיבות, יום אחר יום, כאשר המסיבה הראשונה תהיה מוקדשת לעניים: תושביה - העניים של העיירה עם בני משפחתו האביונים, ואילו המסיבה השניה - תיועד בדוקא עבור העשירים, שועי ארץ עמם עומד הוא בקשר עסקי - רצוף.

ומה ענה להם? שגם החתול מכיר בטבעו, אלא שאוכל הוא מאכל שסגולתו להשכיח! ולעניינינו: הרשע אוכל מאכלות אסורים, וסגולתם טמטום הלב (יומא לט ע"א) ועוות הישרות, אם כן, כל הדבורים לא יועילו, כי בשכרותו רואה הוא את כביש הסרגל כמוזוג. בתחלה "הקהה את שנייו" מאכילת מאכלות אסורים, רק אז אפשר לדבר עמו. ויותר: אז יראה בעצמו!

***

קהיון השניים, באכילת פרי בוטר חמור וקשה (יחזקאל יח, ב). איזה פרי בוטר אוכל הרשע, במה מקהים את שניו? להבנת הדבר, נלמד פסוק: "ונשב בגיא מול בית פעור, ועתה ישראל שמע את החוקים" (דברים ג, כט). מה הקשר בין שני הדברים. מדוע, מכין שישבו מול בית פעור, אתה יש לשמוע אל החוקים. ואם לאו, כלום בני חורין אנו להפטר מהם חלילה?

אלא שהחוקים הם מצוות שאין טעמן מובן לנו, והיצר הרע ואומות העולם מסיתים בעינינו (רש"י במדבר יט, ב). ומה משיבים להם? אומרים: מילא אנו, סומכים לחלוטין על בוראנו ומקימים מצוותיו. אבל אתם, לשיטתכם, איך שטופים אתם בחוקים נבערים ומופרכים כל ימיכם. האפנה, אינה חוק? חוקי הנימוסים הנוקשים, אינם חוק? ומי מכתוב חוקים אלו! ועד למולך, ולמרקוליס, ועל לעבודה הזרה המאוסה והמקביסה של בעל פעור והמונים נפתים, ונוהרים! את זה אתה - אוכל, כוסס, שניך קהות ולא אכפת לך! חונט עצמך בבגדי אפנה, נוהג בכללי הטכס, ומשלים אתם

רק חוקי ה' לצנינים בעיניך, וכלפינו תתריס: "מה העבודה הזאת לכם"?! כשאנו רואים את הנהירה לחוקי בעל פעור, מתחזקים אנו שבעתיים, להבדיל אלף אלפי הבדלות, בשמירת חוקי התורה הקדושה. וכשאנו רואים את סגידת הרשע לחוקי החברה, מקהים אנו שניו: כסוס אתה את פרות הבוסר, והנח לנו את פרות גן העדן!

יום אחד אני הולך ברחוב, ושומע צפירה. טרוד הייתי בענייני, אף לא עמדתי על טיבה. לפתע פונה אלי בחור גלוי ראש: "עמוד! למה אתה הולך?!"

תמהתי: "למה לעמוד?"

"זה יום השואה והגבורה, עומדים לזכר הנספים בשואה!"

ואנוכי לא ידעתי. "אה", אמרתי לו, "אבל אני לא דתי!"

"מה?!" עיניו התעגלו: זקן ופאות, וכובע ופראק, ולא דתי? ובכלל, מה ענין דת לכאן?!

אמרתי לו: "אמור לי, כשאתה נוסע ביום ששי לפנות ערב בבני ברק ושומע את הצפירה המבשרת על השבת, אתה ממנהר להחנות את הרכב ולרוץ לבית הכנסת?"

"לא", הודה.

"למה?" שאלתי.

"כי אני לא דתי", ענה.

"אם כך, הלא תבין: לך הצפירה ההיא לא אומרת כלום. מדוע שהצפירה הזו תחייב אותי? לך דתך, ולי דתי שלי..."

הפה הפעור שלו הזכיר מלכודת זבובים.

"וחוץ מזה", אמרתי, "אין מה להשוות! אתה תתבע ממני לכבד את זכר הקדושים?! אני אבדתי שם מאתים בני משפחה! אז אני לומד לזכרם, אומר קדיש. מה הועלת לך בעמידתך בצפירה?!"

איך נתנים החוקים להשוואה?!

***

דרך נוספת להבנת: "הקהה את שניו", ונקדים את דברי המדרש (הקדמת אסתר רבה, יא): כל מקום שנאמר "ויהי", אינו אלא לשון צרה. "ויהי בימי אחז" (ישעיה ז, א), שאחז ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות. אמר: אם אין תלמידים אין חכמים ואין תורה. משל למלך שמסר בנו לפדגוג, והיה פדגוגו שונאו. אמר: אם אני הורגו הריני מתחייב מיתה למלך, אלא הריני מושך מינקתו ממנו והוא מת מאליו - לא מובן: אם יהרגו יתחייב מיתה למלך, ואם ירעיבו עד מוות וימנע ממינקתו להניקו לא יתחייב מיתה למלך?

אך כמה עמקו דברי חז"ל!

דברי הגמרא (סוטה מט ע"ב) שגדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, מפני שלושה טעמים. הראשון שבהם: שהצדקה בממונו, וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו. הודיע שחצי המיליון עובר שדרוג: לא לצדקה אלא לקרן גמ"ח.

חשב שהועיל, איפה! התור התארך בכפלים, כי גם העשירים עמדו בתור להלוואת גמ"ח.

אה, לכן ממשיכה הגמרא ואומרת טעם נוסף: צדקה בממונו, גמילות חסדים אף בגופו. הודיע לכולם שהחליט לשנות את היעוד: במקום להקצות כסף לצדקה, ומה הוא כסף, בסך הכל ממון, מוכן הוא לעשות הרבה יותר, לטרוח בגופו.

לא שער את התוצאה, אנשים התדפקו על דלתו בלא סוף: אולי מוכן הוא לסעוד את בנם החולה, אולי יאות ללוות את אביהם הקשיש, אולי מוכן הוא לעזור בנשיאת משאות. וכי בשביל זה הבריא, כדי לבלות ימיו בעזרה לזולת? חייב להיות לכך פתרון!

עייין, ומצא. ודאי, לפיכך נכתב הטעם השלישי: שהצדקה לחיים, וגמילות חסד בין לחיים ובין למתים. התנדב אפוא לחברא קדיש, ונשם לרוחה: אף אחד לא עמד בתור כדי להקבר!

אשריו, גם קיים נדרו וגם נשאר עם רכושו

תלמיד נאמן של פרעה, וממשיך מורשתו!

***

הקהה את שניו ואמור לו

לגעור ברשע, נחא, אבל מדוע בלשון: "הקהה את שניו". אקדים ספור לתשובה. השכרות נפוצה מאד בפולין. אני זוכר שאמרו: "מי כעמך ישראל", מה ששותים היהודים כולם, "גוי אחד בארץ", שותה גוי פולני אחד! השוטרים עמלו קשות להוריד נהגים שכורים מהכביש.

מובן שהם טענו שלא שותו. כאבו להם השניים, והם שטפו את הפה בוודקה. כאב להם הגרון והם גרגרו קצת יי"ש, זה הכל. מה עשו, הביאום לתחנת המשטרה. היה שם כביש קצר וצר, ואמרו: "סע". אם נסע ישר, שוחרר.

הביאו נהג בגלופין, והורו לו לנסוע. מחה: "זו מלכודת! קודם תיישרו את הכביש..."

נו, כבר לא היו זקוקים למבחן הנסיעה.

כך זה גם בענין האמונה. אמונה היא ישרה ופשוטה. הבעיה היא בראש, שרואה את הישר כעקום. אין דבר קל מלהוכיח ישרותה, אבל לא לשכור.

ומה הוא ה"יין" המסחרר את הראש ומעקם את הישרות?

נעייין בקטע גמרא (הוריות יג ע"א). הגמרא מפרטת מאכלים שמועילים לזכרון, ויש שסגולתם להשכיח. כמו מאכל שאכל ממנו עכבר, יש להמנע מאכילתו.

ושאלו התלמידים את רבי אליעזר הגדול: מפני מה הכלב מכיר את קונו, נאמן לבעליו, ואין החתול מכיר את קונו?

שאלה מוזרה. מה זה מענינים, ומדוע אמור הרב להבין טבעי נפש חיות מחמד. ומדוע קבעו זאת בגמרא הקדושה, וכל הלומד מקיים מצות עשה של תלמוד תורה בכל מלה!

התייחס לשאלה, וענה: הלא דברים קל וחומר. אם האוכל ממאכל שנגס בו עכבר שוכח, החתול שאוכל את העכבר עצמו על אחת כמה וכמה...

רבות חשבתי: מה כתוב כאן?! ודומני שעלה בידי פרוש אמתי. פלאי פלאים -

"ידע שור קונה", אומר הנביא, השור מכיר את בעליו, "וחמור" מכיר את "אבוס בעליו" (ישעיה א, ג). מוטבע בבריאה שבעלי חיים מכירים אדונייהם. נאמנותו של הכלב אכן חריגה, אבל התעלמותו של החתול מפליאה. מנוגדת לטבע הבסיסי.

ומובן שאין ענינם של התלמידים בטבעי בעלי החיים. הם בקשו להקיש ולרמוז לטבעי בני האדם: יש מי שדבוק בבוראו ונאמן באופן מוחלט, דוגמת הכלב הנאמן. רוב בני האדם יודעים ומכירים, מאמינים בבוראם, גם אם אינם כה כרוכים אחריו. ואם רואים כופר בעיקר, חתול הוא. זה טבעו. ושאלו: מדוע, מה גרם לו!

ואדי, אילו היה מרעיבו עד מוות, היה המלך הורגו. אבל הוא התחכם, האכילו ממתקים עד ששבע ומאן לינוק. אבל תינוק אינו יכול לחיות ממתקים, ומת. ולא מצאו הסיבה. מה יעשה, ולא רצה לינוק... כך, התורה היא "חלב אם" עבורנו. מה עשה אחז ומה עושים תלמידיו, ממציאים תחליפים, ממתקים, וכך משביעים לכאורה - וממיתים! רואים אנו תוצאות דרכם ושיטתם, הלא הם עצמם מיזאשים ומקוננים לפרות חינם!

"הקהה את שניו". אין אנו זקוקים, ואיננו מעוניינים, במאכליו!
לתינוק חלב אם, וליהודי תורה!

***

אמר לרובן גמליאל: "חלקו את הירושה".
אמר לו רובן גמליאל: "בתורתנו כתוב, שאם יש בן אין הבת יורשת".
אמר לו: "מהיום שגליתם מארצכם נטלה תורת משה ונתנה תורה חדשה, ונאמר בה שהבן והבת יורשים בשווה".

למחרת, שלח לו רובן גמליאל חמור במתנה. באו לפניו, ואמר: "עיינתי בסוף הספר, ונאמר בו: 'אני, לא לפחות מתורת משה באתי, ולא להוסיף עליה באתי', וכתוב בו: 'במקום הבן, אין הבת יורשת'".

אמרה לו: "יאיר אורך כנר!" להזכיר את הפמוט ששלחה.

אמר לו רובן גמליאל: "בא החמור, ורמס את הפמוט".
פלאי פלאות. יושב לו שופט צבוע, מתחזה כנקי כפים, ונוטל שוחד בסתר. וכי אין לרובן גמליאל נשיא ישראל ענינים חשובים יותר ונחוצים יותר ודוחקים יותר, מאשר לשימו ללעג ולקלס! הן עומד הוא בראשות הישיבה, בית הועד לרבותינו גדולי התנאים, וכל משא הצבור על שכמו, ורוקם הוא הצגה עם אחותו, אשת רבי אליעזר הגדול, הלא דבר הוא!

ויותר מכך: נתאר לעצמנו, ה"חזון איש" זצ"ל, גדול הדור, ואחותו, הרבנית של הסטייפלר זצ"ל. והרבנית עולה ללשכת שופט חלוני ומבקשת לפסוק לה "ירושת הבת" שלא כדין תורה, היתכן?!

אכן, ברש"י מבואת גרסא בסוגרים: "והכל כדי שישמעו הנאספים שם נבלותו, ומי הוא".

יש לגלות את פרצופם האמתי של המינים, שלא יעריכום ולא יעריצום, אלא יבזום ויוקיעום!

יש מחלה, המכונה "חולי ירח". החולה בה קם מתוך שנתו, ומסתובב, אינו מודע למעשיו, ואין להעירו פן יבעת ויוזק. לשכנתו של ה"חפץ חיים" זצ"ל היה בן כזה, ונעורה בלילות להשגיח על מעשיו עד שעמדה לקרוס מעיפות וחולשה. אמר ה"חפץ חיים": הלא בין כה נעור אני בלילות ולומד. יישן בחדרי, ואשגיח עליו. הודתה האם נרגשות, סוף סוף תוכל לישון.

ישב ה"חפץ חיים" ולמד ולפתע קם הילד, מתוך שנה. נשא ה"חפץ חיים" ראשו ועקב אחריו. נכנס למטבח, ונטל סכין. ה"חפץ חיים" עוקב. ביתק בסכין את כריכות העור של ספרי הקודש. לבו של ה"חפץ חיים" נחמץ, רגשותיו התקוממו, ולא אמר דבר. "קטן, לאו בר מחילה". פגיעתו רעה. הוא שחבל פטור, ואחרים שחובלים בו חייבים. ישן הוא, אינו מודע למעשיו -

מתוך שנה פנה הילד לאחור, צעד לעבר חדר הילדים, ישנים שם זאטוטים. והסכין בידו. זאת לא! בעדינות אך בתוקף אחז בידו, חלץ - את הסכין, והילד התעורר בבעתה.

כי יש גבול, עד היכן.
לא, כשיפגע בילדים אחרים.

אז, אין ברירה, אי אפשר להתחשב עוד ברגשותיו. מקהים את שניו. באותו ענין: בשעתו, היתה בני ברק עירה קטנה, כולם הכירו את כולם, היינו 'היימיש'. עמדתו להכנס לבית מן ה"חזון איש" זצ"ל, כשהרב אברהם יוסף וולף זצ"ל, שיסד באותה שנה את הסמינר, יצא. שאלתו: "מה התחדש לך?" ועניני בהתפעלות: "החזון איש אמר לי, שאילו היה לנו כסף היה ממליץ לתלות בכול רחוב שלטי: זהירות, כלב נושך כדי שיפחדו ולא יעברו דרך רחובותינו, כדי שלא נראה אותם - ולא נושפע מהם!"...
***

הקהיית השניים, למה. אמת, שאל בלשון שאינה ראויה. אבל ככלות הכל, התעניין. למה לא נלמדו? אך לא -

שכבר אמר הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל שהרשע הריהו כלסטיים, ואם יודע הוא ללמוד הריהו כשווד מזוין! כי ישתמש בידיעותיו לרעה לנגח ולקעקע, ללעוג ולהדיח!

מסופר על הרב שישב בבית הכנסת ולמד. הכל פנו והלכו לבתייהם, והוא שקוע בסוגיה עמוקה.

לפתע קלטו אזניו קול מוכר, תחינה נרגשת. נשא ראשו והטה אוזן היה זה הגנב של העיירה. בכל עיירה היו רב ודיין, שוחט ומוהל, והיו - רצען ונפח, חנווני וקצב. והיה הגנב המקומי. עתה עמד על רחבת ארון הקודש. הסיט את הפרוכת ופתח את הדלתות, טמן ראשו בין ספרי התורה וחנון קולו -

הרב נדרך: מה ארע? מישהו חולה, יש לראות להגיש עזרה?
אך לא, קולו נשמע בברור: "רבונו של עולם, אל תשליכני מלפניך, ורוח קדשך אל תקח ממני!" -

צדיק חדש נולד!
"רבונו של עולם, אנא ממך, פקח עיני! חנני ברוח הקודש!" יבב בתחינה. הזדקף וסגר את הדלתות. השיק את פרוכת הקטיפה לעיניו הדומעות. שערי דמעות לא ננעלו, לב נשבר ונדכה אלקים לא יבזה.

"רוח הקודש למה לך", שמע קולו של הרב. לבו נתר, רק כעת השגיח בו. בעצם, אולי יגש ויקבל גם ברכתו: "הרב מבין, פעם ידעתי לאן לגשת. החביאו מתחת למזון, בתוך המצעים. בעיניים עצומות הייתי שולף. עכשיו נעשו מתוחכמים, וזה נעשה קשה יותר ויותר. אילו היתה לי רוח הקודש, היה זה קל כל כך..."

ובכן, רוח הקודש אינה עבור גנבים -
וידעת התורה אינה עבור הרשע: "ולרשע אמר אלקים, מה לך לספר חקי!"...
***

חייבים להקהות שני הרשע, כדי שלא יחלקו לו כבוד, ולא יסחפו אחריו! זכורני, בשנת תש"ו, לאחר המלחמה, הגענו לחלק הכבוש על ידי האמריקאים. שמענו שהערב תהיה ארוחה, מלת קסם לנצולים. מסיבה לציון מרד גטו ורשה. במקום לקונן על מות הקדושים של ששה מיליון היהודים, ובתכם חצי מיליון יהודי גטו ורשה, בחרו לחגוג את המרד שדוכא בדם ואש ותימרות עשן, ולא הותיר נצולים. מי מארגן מסיבה זו? "עלית הנוער", לשכנע לעלות לקבוצים החלוניים.

ארגנתי כמה חברים, והגענו למסיבה. מובן שכל הדוברים היו חלוניים, העלו על נס את גבורת המתקוממים, וקראו להצטרף אל החלוצים המתקוממים נגד השלטון הזר בארץ ישראל. חייבים היה לסכור פיהם. אבל איך, הרי לא יתנו לנו לדבר!

קמתי ואמרתי: "מי מכם היה בגטו ורשה?!"
הבינו שהייתי בגטו, ואמרתי: "רצוני לדבר על הגבורה היהודית!"

הזמינו אותי לדבר. אמרתי: "מדוע לא מזכירים את הגאון רבי מנחם זמבא, ה' ינקום דמו, שנתן חסותו למרד?!"

הבינו לאן הדברים נוטים, וגרשוני מן הבימה. הרכיבני אחד מחברי על כתפיו, וזעקתי: "יהודים, הלא תראו שהם מחללים את זכר הקדושים, ועל פי ההלכה עוד יותר גרועים מן הגרמנים, כי גדול המחטאיו יותר מההורגו!" מיד התנפלו עלי הבריונים והכוני מכות רצח, "על חייהם

***

איזו תשובה היא הקהית השניים?! אבל באמת, אין תשובה כמוה!

ספר לי הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, בעיר לוצק היה פוקר אחד שזלזל בכל קודש. שבת, פסח, אף יום הכפורים, רחמנא לצלן. לעג והתלוצץ מהתורה ושומריה. לא לעולם חוסן, ויום אחד חלה במחלה חשוכת מרפא, טיפוס המעיים רחמנא לצלן. כל באיה לא ישובן.

אמרתי: הן סופו קרב, להספידו לא אספיד, אין מה לומר בשבח עוקרי תורה. וירננו, וילחצו, ויוקיע. אלך לבקרו, להראות שאין בלבי נגדו אישית, אבל דרכו הרסנית.

באתי לבקרו, ומצאתיו מתפתל ביסוריו. כיון שראני התיפח: "שהרב יתפלל עלי, שהיסורים ירפו מעט!"

הוא מבקש שיתפללו עליו?! -

עליתי לבית הכנסת ונשאתי דרשה. אמרתי: "כסבורים אתם שההתפקרות נובעת מחסרון יראת שמים - טעות בידכם! לא יראת שמים חסרה, כאב בטן חסר!"

רק יקחו שניו ויגנח ויתפללו... -

***

"הקהה את שניו" בתגובה חריפה וקשה, "ואמר לו", באמירה רכה (שמות רבה מב, ב) והרי זה תרתי דסתרי, לכאורה. תגובות סותרות מניה וביה!

אבל, באמת, יש לעיין: מה לשון הקהית השניים. מדוע לא לסטור לועו ולהצליף באחוריו. וכאן, טמונה התשובה.

כי מה רצון הרשע, מה טענתו? רוצה הוא ללכת בשרירות לבו, להסחף אחר יצרו הרע מנעוריו. "עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, יב), ואינו מבין מדוע דורשים שירסן עצמו ויבלום יצריו. "מה העבודה הזאת לכם", למה לעמול בעבודת ה', בתקון המדות, למה להשתפר ולהשתנות לטובה.

אף אתה אמור לו, באמירה רכה: אמת שנולדת עיר פרא, אבל כמו כן נולדת בלי שניים. והנה צומחות שני חלב, והמרת אותן בשניים קבועות. ומדוע, כי אדם משתפר ומשתנה, מתבגר וגדל. אם רצונך להשאר בטבעי הינקות והילדות עקור את שניך מפיך, כעולל... -

ואף אתה הקהה את שניו, ואמר לו

כמה מרעיש פירושו של ה"חתם סופר" זצ"ל (חת"ס עה"ת, ויקרא לו): "ואף אתה", גם אתה אשם בכשלון הבן. ככתוב: "אבות אכלו בסר, ושני בנים תקהינה" (ירמיה לא, כח): בן המעז פנים, אשמת האב היא! ולכן "הקהה את שניו", כי אתה אכלת בסר!

ואנו חושבים: מסכן האב, מה רוצה ממנו ה"חתם סופר"! לא די לו בעגמת נפשו על התנהגות הבן ומרידתו, עוד בא להעציבו ולהאשימו?!

לא ולא. ה"חתם סופר" רצה ללמדנו מבט מקיף וכולל: לא לחפש אשמים, בכל שטחי החיים. תמיד, לערוך בקורת עצמית ולהשתפר, ואז נוכח כיצד המצב משתפר. הן זו רעה חולה: תמיד מוצאים אנו מי אשם במצב, ולעולם לא אנו

הלא נראה מה שאמרו (אבות דרבי נתן פי"ב, ג) באהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, וכשראה שניים שרבו, "הלך וישב אצל אחד מהם, ואמר לו: ראה חברך מהו אומר, מטרף את לבו וקורע את בגדיו, ואומר: אוי לי, איך אשא עיני ואראה את חברי! בושתי ממנו, שאני הוא שסרחתי עליו! וישב אצל השני ואמר לו כדברים האלו, וכשפגשו זה בזה חבקו ונשקו זה לזה"

ותמוה, איך לא חשש שיתפס כשקרן, חלילה! אולי אחד מהם אשם במריבה ומכיר באשמתו, ויודע שחברו כועס עליו בצדק!

ועל כרחנו שאין מציאות כזו, ולא היה כאן כל סכון! אין חשש שאחד הצדדים יחשוב, שהוא האשם!...

ועלינו לשנות את המבט!

כן ספרו (מכות יא ע"א) שאריה טרף אדם במרחק שלושה פרסאות מרבי יהושע בן לוי, ואליהו הנביא לא התגלה אליו שלושה ימים!

מה אשמתו של רבי יהושע בן לוי? הלא "אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לה כבהמה" (שבת קנא ע"ב). וכי אשם הוא שיהודי אבד צלם

היתה תקופה בה כהן הגאון הצדיק רבי יעקב ישראל לובצ'נסקי זצ"ל, חתנו של הסבא מנובהרדוק זצ"ל, כרבה של העיר ברנוביץ'. כמה פורקי עול העזו לפרוץ פרצות בחומת השבת, והיה עובר מחנות חנות ומוחה בקולי קולות, עד שנאלצו לסגור עסקיהם.

טענו כנגדו: "מה הכפייה הזו! האם לא ידעתם שתקופה חדשה הגיעה, תקופת זכויות הפרט וחירותו לעשות ככל העולה על רוחו!"

השיב כנגדם: "ודאי ידעתי, וזה הדבר העולה על רוחי לצעוק - ולמחות נגדכם ולסגור חנויותיכם..."

ומה יכלו לענות...

כך, הבן הרשע מסית וטוען: "מה העבודה הזאת לכם", מדוע מכריחים אתם את כולם לטב עמכם בסדר ככל חוקת הפסח. כל אחד חפשי לעשות כרצונו!"

"כך?! עונים לו, "אם כן, רצוננו להקהות את שניך"..."

***

רב העירה היה מלמד שעור בגמרא. אחד המשתתפים הגיע במכנסים קרועים. מה ארע? כלב חוצות התנפל עליו ונעץ מלתעותיו במכנסיו, בקושי נחלץ משניו.

אמר הרב: "אתן לך סגולה. כשיבוא תאמר שבע פעמים את הפסוק: ולבני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. בדוק ומנוסה!"

הודה, וישב ללמוד.

למחרת, הגיע במכנסים אחרים, אף הם שסועים. מה עתה? האם שכח את הפסוק?

"לא שכחתי. אבל עד שהתחלתי לומר, התנפל הכלב בניבים חשופים!"

"אם כך", אמר הרב, "אין עצה אחרת, זולת אלה הכה תכה בכלב!"

למחרת הגיע, אלה בידו ומכנסיו שלמים...

כך, עם שלושה בניס מדברים, אומרים פסוקים. אבל יש אחד שאינו מעונין בפסוקים וחושף ניבים. אינו מותיר בררה, אלא להקהות את שניו!

***

ארבעה בניס הם, כל בן ותשובתו, ואף הקהית השניים תשובה היא.

ואספר לכם מעשה שהיה. ידוע שאני נושא בנטל החזקת מוסדות תורה. פנה אלי אחד מעובדי החברה קדישא, ספר שלמחרת היום, בארבע אחר הצהרים, תתקיים אזכרה ליהודי עשיר הטמון שם. המשפחה מבקשת אדם שישא דברים במעמד, וישלמו בעין יפה.

שאלתי: "הוא היה שומר תורה ומצוות?"

ענה: "אינו קבור בחלקת שומרי שבת..."

אז בשביל מה צריכים הם, לקשוט הארוע.

למחרת באתי. היתה זו הפעם הראשונה שהשתתפתי בכזה טקס, וגם האחרונה. הם הגיעו קבוצות קבוצות. המשפחה, החברים, השותפים, העובדים. כל קבוצה הביאה זר, עטור בסרט שחור. הניחה בטקסיות על המצבה וחזרה לאחוריה לשלב ידיים.

"כבוד הרב, בבקשה".

לא משניות, לא תהלים, לא קדיש.

החלטתי: כפרה על הכסף, כאן יש להקהות שניים!

פתחתי ואמרתי: "חשבתי לומר דברים בשם בני המשפחה, והחלטתי לומר דברים בשם הנפטר, אחד מן השניים: או שיש נשמה נצחית, שבפטירת האדם עולה למרום למסור דין וחשבון ולקבל שכר ועונש, או שאין נשמה, ומותר האדם מן הבהמה אין. אם אין נשמה, למה מביאים פרחים, הרי כלום לא נשאר. ואם יש נשמה, פרחים היא צריכה?! הרי ביד מוקיריה להקל על ענשיה ולהרבות שכרה במרום. אם יאמרו קדיש, אם יקרא מזמור תהלים או ילמדו משנה!- משל למה הדבר דומה, לעני מזה רעב ולשונו נשתה בצמא, מתחנן לפרוסת לחם ולגימת מים, ומציעים לו... זר פרחים!"

לא כנס זכרון הוא, אלא כנס התעלמות!"

איני צריך לומר, שתרומה לא קבלתי, אבל כעבור שנה וחצי פגש בי אותו עובד החברה קדישא ואמר: "לא תאמין, אבל השנה הם הביאו זרי פרחים, ואמרו תהלים, וחתמו בקדיש..."

אלקים! אכן כן! חייב היה להקרין על סביבותיו, להשפיע עליהם, ולהתפלל לשלומם!

ומצינו (סנהדרין צד ע"ב) שחזקיהו המלך נעץ חרב על פתח בית המדרש, ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו! מאימתי חייבים מיתה על בטול תורה? אבל היה זה מצב מלחמה, סנחריב עלה על ירושלים לכבושה, וידע שכל זמן שקולו של יעקב נשמע בבתי מדרשות אין הידיים ידי עשו יכולות לנצחם (הקדמת איכה רבתי ב). התורה מגנה ומצילה, ורפינה מסגיר נשמות לאויב. פקוח נפש הוא, ולהתרשל בלמודו דין רודף!

אבל מדוע נעץ חרב בפתח בית המדרש? שם לומדים! את החרב יש לנעוץ בין יושבי הקרנות ומבלי עולם! והתשובה, שאם לומדי בית המדרש יגבירו שקידתם, יקרינו וישפיעו על יושבי הקרנות לבוא ולהכנס בשערי בית המדרש!

לא נחפש אשמים, אלא נראה להשתפר ובכל תחום: אם האב ישפר יחסו לבנו ישתפר יחס הבן אליו, ולהפך. אם הבעל ישפר יחסו לאשתו ישתפר יחס האשה אליו, ולהפך! ובידענו שקהיון שניו הוא משום שאכלנו בוסר, ממילא נפנה אליו באמירה רכה: "ואף אתה הקהה את שניו, ואמר לו!"

(והגדת)

רבי שלמה לוינשטיין שליט"א "ומתוק האור" - ובחנוני נא בזאת אמר ה' (הפטרת שבת הגדול)

מדוע דוקא בענין המעשרות נתן הקדוש ברוך הוא אפשרות לבחון אותנו? דבר זה באר המגיד מדובנא כדרכו על פי משל: אדם נכנס לחנות אריגים ובקש לקנות מאה מטר בד. אמר לו בעל הבית: בכל גליל יש עשרים מטר, ממילא עליך לקחת חמשה גלילים.

אמר הקונה: ברצוני למדוד קודם. אמר בעל הבית: אבל לבטח אינך מתכוון למדוד את כל חמשת הגלילים. למה לא? - תמדוד מבין חמשה את הגליל שנראה הכי דק, ואם בו יש - עשרים מטר, אזי באחרים בודאי יש עשרים מטר.

כך, אומר המגיד מדובנא, גם לענינו: המצוה ש'עולה' לנו הכי הרבה כסף מכל המצוות, היא מצות המעשרות. יש לתת שני אחוז לכהן, עשירית ללוי, ועוד עשרה אחוז לעניים, או לאכול בירושלים, ויש גם לקט, שכחה ופאה. סך הכל מגיעים ליותר מעשרים אחוז של נתינה מתוך כל היבול.

אומר הקדוש ברוך הוא: קח את הגליל הדק, את המצוה הכי יקרה, מעשר, ותבדוק אותי בזה. והיה אם תראה כי ממצוה זו מתעשרים - שוב לא תזדקק לבדוק בשאר המצוות.

הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות (הפטרת שבת הגדול) את הספור הבא שמעתי מידידי רבי נסים תשובה הי"ו שהוא יהודי יקר המשכיר דירה בתל אביב, בקומת קרקע, מזה שנים רבות. הדיירת האחרונה בבית, היתה אשה חלונית גמורה, ששכרה את הדירה לשנתיים, אולם הבעיות התחילו מוקדם יותר, כבר לאחר מספר חודשים מעת תחילת השכירות, התקשרה האשה אל המשכיר והתלוננה על מכה של עכברים בדירה... היהודי דן לא ידע את נפשו... הוא משכיר את הדירה כל כך הרבה - שנים, ומעולם לא שמע תלונה מעין זו! אמנם הדירה בקומת קרקע, אבל עכברים? מעולם לא פקדו אותה!

אבל בכל אופן, הוא כמוהו לא התווכח... אם הדירת אומרת שיש עכברים אז יש עכברים, והפתרון פשוט, מתקשרים לעיריה ומבקשים - שיבצעו הדברה נגד עכברים בסביבה...

ובכן, הוא פנה לעיריה, בקש לבצע הדברה, העיריה מלאה את הבקשה ושלחה מדביר מקצועי להדביר בסביבה, אך למרבה ההפתעה ההדברה לא הועילה כלל... חלפו מספר ימים, ושוב הדירת על הקו, - והתלונה המוכרת בפיה: בדירה יש עכברים!

לאחר שהדברה חוזרת לא השיגה תוצאות טובות יותר, ולאחר שבמשך מספר ימים נוכח המשכיר לראות בעיניו כיצד הדירת מוציאה מידי יום ביומו מספר עכברים שנלכדו במלכודות שהציבה בדירה הוא - הציע לה לבטל את חוזה השכירות מבלי שיחייב אותה בקנס כלשהו,

אינו מיעוט למעט לילות דהרי כמה פעמים מצינו בפסוק לשון יום וקאי על לילה והרי הא דכתיב והגדת לבנך ביום ההוא בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים לכ"ע לא קאי רק על לילה לחודא וכדנפקא לן מדרשה דבעבור זה. רק דעת חכמים הוא דאע"ג דאינו מיעוט כיון דכתיב רק ימי אין לנו להביא גם לילה בכלל זה בלא ריבויא דקרא. וראב"ע לשיטתו ס"ל כיון דכתיב ימי ידעינן מיניה כ"ש לילה דהיה או עיקר הגאולה, ונקט הפסוק לשון יום להביא גם הימים בכלל זה. ור"ע ור"י לשיטתם דס"ל דעיקר הגאולה היה ביום לדידהו לא ידענו לחייבו גם בלילה אם לא ע"י ריבויא דקרא. ובוה מבואר המשך של בעל האגדה דבתחילה הביא הך מעשה דכל החכמים אלו ה' מספרים ביצ"מ כל הלילה עד זמן ק"ש של שחרית, והרי חיוב סיפור יצ"מ בליל פסח תלוי בזמן אכילת פסח וכמו שדרשו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש פסח מצה ומרור מונחים לפניך, וא"כ

הם שהיו מספרים כל הלילה הרי קבעו אז ההלכה דאכילת פסח הוא כל הלילה, ואע"ג דגם ראב"ע היה שם באותה מסיבה מ"מ הרי רבו עליו וקבעו הלכה כר"ע וממילא נסתרה סברתו שהיה סובר דצריך להזכיר יצ"מ בלילה, וזהו שאמר ראב"ע אחר מעשה זו דלא נצח לחכמים עד שדרשה בן זומא מריבויא דכל וא"כ גם לדעתם צריך להזכיר. וזהו שסמך בעל האגדה הני שני דברים זה לזה:

ואפשר לומר דעיקר פלוגתתם תלוי במחלוקת של המדרשים בזה דלא היו ישראל במצרים רק רד"ו שנה, דלהסוברים דהחשבון התחיל מלידת יצחק אם כן היה הגאולה בזמנה דנשלם כל הזמן, ולדבריו ס"ל דעיקר הגאולה היה ביום וכמו שכתבנו בפנים דאם הגאולה ביום הוא סימן דזה הגלות כבר נשלם והלך לו. אבל לדעת המדרש דהגאולה היה באמצע הזמן ועל תנאי שישלמו אותו כשהיה עוד גלות ולדידהו

היה עיקר הגאולה בלילה שהוא סימן שעומדים באמצע הגלות ולא נשלם והגאולה היא גאולה עוברת. ובוה י"ל דהרי כברית בין הבתרים נאמר (בראשית טו) כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וא"כ ר' אליעזר דאמר (בב"ב דף ק) המהלך בשדה לארכה ולרחבה קנאה שנאמר (שם יג) קום התהלך בארץ לארכה וגו' ורבנן אמרי דלא קנה והתם קאמר רחמנא לאברהם צא וכבוש הדרך לפני בניך, וא"כ לר"א דאברהם קנה קנין גמור את ארץ ישראל לא מצי ס"ל דחשבון הגלות התחיל מלידת יצחק דעיקר הרי כל ימיו היה בארץ ישראל והגזירה היה בארץ לא להם וס"ל ע"כ דבאמת לא נשלם הזמן ומש"ה ס"ל בברכות (דף ז') דפסח נאכל רק עד חצות. ולרבנן דס"ל דלא היה קנין גמור לאברהם מצי סבר דהתחיל מלידת יצחק: (בית הלוי)

לפרשת שמיני

ויקרב אהרן אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו: (ט, ח)

ברש"י בפסוק הקודם כתב: קרב אל המזבח - שהיה אהרן בוש וירא לגשת אמר לו משה למה אתה בוש לכך נבחרת:

בגמ' סוטה (ה, א) איתא שתלמיד חכם צריך שיהיה בו גאווה שמיני שבשמינית, והכוונה על פסוק זה שהוא שמיני בפרשת שמיני ובו מצינו שניגש אהרן אל העבודה בבושה ובשברון לב על העגל. והלך רק מפני שנבחר לזה וזה הכוונה אצל תלמיד חכם שידע שהכל מתנת שמים בבחינת "לכך נבחרת" שהוא ציווי משמים.

(טעם הצבי בשם קונטרס דברי חנוך, מובא באוצרותיהם של צדיקים)

וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם (ט, כד)

תרגם אונקלוס: וירונו - וישבחו. י"ל כי אהרן שימש כל היום ולא אתי שכינה עד שנכנסו הוא עם מרע"ה להתפלל על זה, אך זה הי' לכבודו של אהרן כמשחז"ל שמואל הקטן גזר תעניתא ופ"א אתי מיטרא מיד בצפרא ושוב פ"א לא אתי מיטרא עד אחר התענית ואמר שניהם אינם שבח לציבור אלא היכי דמי שבחא דציבורא אמר משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא [תענית כ"ה ע"ב], וה"נ להראות שבחו של אהרן דלא שרתה שכינה עד שיצא ואמר יה"ר שתשרה שכינה במעשי ידיכם ועפ"י דבורו וירא כבוד ה' אל כל ישראל, ואז וירא כל העם האי וירא רוצה לומר התבוננו כל העם והבינו שזהו כבודו של אהרן וירונו ושבחו שזהו שבח של ציבור ושל אהרן שליח הציבור.

(חתם סופר)

וישמע משה וייטב בעיניו (י, ב)

ע"פ מ"ש רמב"ן דכל דברי אהרן הן היום הקריבו לא הי' אלא פלפול ומו"מ של הלכה שהרי מפני הטומאה נשרף וע"ש ברמב"ן וידוע שפלפול התורה משה מסרה לישראל ע"ד טוב עין הוא יבורך כמבואר במס' נדרים [ל"ח.], ע"כ וישמע משה הפלפול הזה וייטב בעיניו דייקא כי מטובת עינו של משה בא לו הפלפול הזה.

(חתם

סופר)

להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל (יא, מז)

פעם אחת יצא הרב רבי אברהם דנציג (בעל חיי אדם וחכמת אדם), מחותנו של הגר"א. למערב אירופה לרגל מסחרו. כשחזר, נכנס תיכף לבית מדרשו של הגר"א כדי לקבל ממנו ברכת שלום, כדרכו של הגר"א שלא להבטל מלימודו נכנס עם רבי אברהם בשיחה חטופה, ושאל אותו: האם שמע איזה דבר חכמה במערב אירופה? השיב לו הרב דנציג, כי בהיותו במערב אירופה שמע כי כמה מחכמי אומות העולם נתווכחו ביניהם מאיזה זמן יש להתחיל בחינוכו של הילד. נחלקו הדעות ביניהם. אחד מהם אמר כי כשנמלאו לילד שלש שנים צריכים כבר להתחיל ולעסוק בחינוכו, והשני אמר כי החינוך ראוי לו שיתחיל במלאת לילד חמש שנים, ובא השלישי ואמר כי לדעתו צריכים להתחיל לחנך את הילד עשרים שנה קודם שנולד, כלומר: צריכים

בראשונה לחנך את ההורים כי הם במעשיהם משפיעים על הילד לטובה או לרעה,

שמע הגר"א ואמר לו: כבר עמדו חכמינו על זה בש"ס (יומא פב ב) וסיפרו לנו על שתי נשים מעוברות שאחו אותן בולמוס ביום הכיפורים, לחשו להן באזניהן כי היום, יום הכיפורים הוא. אחת שמעה לקול הלחש ולא אכלה - וזכתה ויצאה ממנו רבי יוחנן. ואולם השניה לא צייתה למה שלחשו לה - ויצא ממנה שבתאי אוצר פירי, שהיה רשע, הרי רואים אנו כי הילד הושפע ממעשה אמו עוד לפני שנולד.

שאל הרב דנציג את הגר"א אם יש מקור לדבר זה בתנ"ך, והשיב לו הגר"א כי בגמרא שם (פג, א) איתא מקור לזה בספר תהלים (נח, ד) "וזרו רשעים מרחם", ולדעתי, הוסיף הגר"א חסר שם בגמרא המילה "וגומר" כי הכוונה שם גם לפסוקים שבאו אחרי הפסוק הזה, שם כתוב "אשר לא ישמע לקול מלחשים"...

ואולם, סיים הגר"א את דבריו, דבר זה נמצא גם בתורה בפרשת שמיני (ויקרא יא, מ) "להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל" שכן מילת "חיה" פירושה גם "יולדת", (ראה שמות א, יט) להורות כי אם באים להבדיל בין הטמא ובין הטהור צריכים לדעת כי זה תלוי הרבה באמותיהם בין ה'חיה' (היולדת) הנאכלת (שאכלה ביו"כ פ) ובין ה'חיה' אשר לא תאכל..."

(ספר הגר"א)

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אלהם: דברו אל בני ישראל לאמר וזאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ (יא, א-ב)

יש להבין מהו הכפילות של "לאמור אליהם". ואפשר לבאר על פי מאמר חז"ל הידוע "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להן תורה ומצוות וכו'" וכפי פירוש רש"י ששקצים ורמשים בין כה וכה מאוסים אצל בני האדם ועשה מהם הקב"ה איסור תורה בכדי שיקבל עליהם שכר.

והמשמעות העמוקה יותר בעניין זה הוא, על פי משל לאדם שהגישו לפניו כוס מים ובא חבירו וירק פנימה ולא רצה יותר לשתות מהם כיוון שחבירו ירק בפנים, לאחמ"כ בא הנחש והטיל בה ארס, והנה אם נשאל את פיו מדוע אינך שותה מהמים הרי לא יענה שהסיבה היא מחמת הרוק שחבירו ירק פנימה אלא יענה שהרי יש בה ארס, על אף שגם קודם לכן לא רצה לשתות מחמת הרוק הרי סיבה זו אינה נחשבת כלל מחמת הסיבה היותר חזקה מפני הארס. ופשוט. כמו כן בציווי הזה של התורה אומרת התורה שבני ישראל צריכים להיות בדרגא כזאת שהמאכלות האסורות אמנם מאוסות עליהם אבל ציווי ה' הוא כל כך חזק שהסיבה של המאוסות לא נחשבת כלל לעומתה כמו במשל הנ"ל שהסיבה העיקרית היא הארס ולא הרוק.

וזה מה שאמרו חז"ל "אל יאמר אדם אי אפשר באכילת חזיר, אלא אפשרי ואפשרי אבל הקב"ה ציווה שלא לאכלם. לכן מדגישה התורה

כאן "לאמור אליהם" שיאמרו לבני ישראל שכל הפרשה הבאה היא "וידבר ה'" מחמת ציווי הבורא. (טעם הצבי עפ"י שפת אמת)

כל הולך על גחון (יא, מב)

"רבי, אל תתרגז" ביקש "אם תוכיח שהקב"ה אמר איזה בשר מותר לאכילה ואיזה לא, אם תוכיח לי אני מסכים לדעתך ושב בתשובה".

"טוב, אבל תזכור את דברך – שאם אוכיח לך, אתה עוזב את האוכל".

"שמע נא, רבי, חבל לך על הזמן והמאמץ, כי לפני כמה שני התווכחתי עם רב אחד במשך ארבע שעות, והוא לא נצח אותי".

"אני, לא צריך ארבע שעות. די לי בארבע רגעים, לא ארבע שעות. תוך ארבע דקות, כביכול תשכב על הארץ ותודה שהצדק איתי".

הוא הסתכל עלי, פתח את העיניים כמו עגל. – "אה, ארבעה רגעים?".

"כן, לא צריך יותר".

"איך?"

"המתן בסבלנות ואני אראה לך".

פרופסור, אתה יודע מה הן סימני כשרות של בהמה?"

"מה?"

(תורה שלמה).

וימותו לפני ה' (י, ב)

אסביר לך, סימני כשרות הכתובים בתורה הם – "מפריס פרסה ומעלה גרה" – אלו הם שני הסימנים של בהמה טהורה, כמפורש בתורה, וכפי שכל ילד יהודי בן ארבע יודע.

עתה, אשאל אותך, פרופסור, מה תהי' ההלכה אם יש לבהמה רק סימן אחד? מפריס פרסה או מעלה גרה?"

"חצי כשר חצי טרף" השיב.

"מה אתה שח? אין חצי חצי, או כשר או טרף"

"טוב, טרף". אמר. "אתה צודק" הסכמתי "בהמה עם סימן אחד היא טמאה לאכילה!"

"עכשיו תשמע היטב, משה רבנו כתב בתורה כי קיימים ארבע חיות: גמל, שפן, ארנבת, חזיר, שיש להם רק סימן אחד, וארבעתם בלבד. רק אלו. כל שאר החיות או שיש להם שני סימנים, או שאין להם כלל. תגיד לי, משה רבינו למד אצלך זאולוגיה? היה לו תואר פרופסור לחיות? לא.

אולי משה רבנו יצא לצייד והכיר ביערות את החיות. לא. הוא גם לא עבד מימיו בגן החיות, הוא גדל בבית המלכות במצרים, לא בג'ונגל באפריקה. וא"כ מהיכן ידע שאין אחרים כיוצא בהם? ומי כמוך ידוע כפרופסור לחיות שממתן תורה עד היום ארבעת אלפי שנה, כאשר חקרו כבר כמעט את כל כדור הארץ, ועדיין לא נמצאה בכל הג'ונגלים בעולם חיה חמישית שיש לה רק סימן אחד... מניין כל זאת למשה רבנו?

המשכתי לנגן באוזניו את לשון הגמרא: אי, "תנא דבי רבי ישמעאל" אומרת הגמרא בחולין (דף ס') "וכי משה רבינו קניגי היה או בליסטרי היה? מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים!" האם משה היה "קניגי" (עובד בגן החיות)? "וכי משה בליסטרי" (ציד חיות)? מאיפה ידע את זה? אלא לומר לך שתורה מן השמים, כך אורמת הגמרא. כלומר, ה' שברא וידע מה שברא, הוא אמר לו את הדברים והוא העבירם לנו.

כססימתי לדרוש באוזניו, הבחנתי כי כמה מיושבי המטוס מלפנים ומאחוריו, התאספו סביב, הפסיקו לאכול והתקבצו, והנה כבר חלפו חמשה רגעים... התנצלתי על האיחור בדקה.

הבטתי עליו, הוא היה חיוור כמו סיד.

"רבי, שכנעת אותי" אמר והוסיף "אגמור לאכול, ואחזור בתשובה".

"תלך. אתה אבוד" הפטרתי.

הוא משוכנע כבר, הוא יודע, אבל "קודם אגמור לאכול". באמצע האוכל אינו יכול, מסכן... נורא ואיום, הוא משוכנע אבל רוצה לסיים את האוכל. הנה, כך נראה האדם.

אי, אי, ר' שלום שבדרון אמר פעם: "אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילה" הקב"ה דופק על פתחנו מעורר אותנו לתשובה – הוא דופק! הוא דופק – קול דודי דופק! "ומה אני אומר להקב"ה? (המשך הפסוקים) "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה רחצתי את רגלי איככה אטנפם" עשיתי אמבטיה לבשתי פיז'מה קשה לי להתעורר – היום אי אפשר – מחר אני אחזור בתשובה (כשאסיים את המנה שהגישו לי במטוס) משבוע הבא אקבע עתים לתורה, ממחר אשתפר בתיקון מידותי, וכך עוברים כל החיים:

בחז"ל איתא כמה טעמים: שלא נשאו נשים, שנכנסו שתויי יין, או שהורו הלכה בפני רבן.

"ל דאין אדם מרגיש איך להתנהג בדרך ארץ עד שיהי' לו בנים ומרגיש מה שהוא נגד כבודו בהתנהגות בניו ותלמידיו עמו ועל ידי שהוא מקפיד מבין עי"ז מה שהוא צריך לנהוג כבוד בהוריו ומוריו ולהזהר במה שהוא נגד כבודם, אבל אלו עדיין בנים לא הי' להם ולא הבינו והשכילו עוד האיך לנהוג כבוד ברבם ובאביהם ובפרט במורא שמים לכן הקלו והורו הלכה בפני רבן ולא נהגו כבוד שמים ונכנסו דרך קלות למקדש שתויי יין: (תורת משה)

את הגמל כי מעלה גרה הוא. (יא, ד) הול"ל כי פרסה איננו מפריס שזה עיקר טעם אל הטומאה וכן בשפן וארנבת קשה זה, ובחזיר אמר כי מפריס פרסה הוא הול"ל כי אינו מעלה גרה, ולמה התחיל בכולם בסימן טהרה שלהם.

וביאור ענין זה שסימן טהרה שבכולם מוסיף טומאה על טומאתן כדרך שאמרו בעשו (בר"ר סה א) שנמשל לחזיר שפושט את טלפיו להראות כאילו כשר ותוכו מלא תוך ומרמה וזה מורה על כל מי שאין תוכו כברו כמדת הצבועים המראים את עצמם כשרים והמה בלי ספק גרועים מן הרשע הגמור שתוכו וברו שוין לרעה, כמו שפירש"י על פסוק ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לו ד) וע"כ הפרסת פרסה בחזיר הוא סימן טומאה לפי שבפרסה זו הוא יכול להטעות הבריות ולהראות כאילו הוא כשר וכן בהפך זה בגמל ושפן וארנבת.

ואע"פ שכל מדות אלו אינן שייכות בבהמות מ"מ הם מולידיים תכונה רעה זו בגוף האוכלים כי כל אוכלם יאשמו (ע"פ ירמיה ב ג) להיות מן כתות הצבועים המראים את עצמם כשרים כמו עשו וחביריו:

(כלי יקר)

מאוצרות המגידים

"אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם ואת השפן כי מעלה גרה וגו' ואת הארנבת כי מעלת גרה הוא" - רבי שבתי יודלביץ

אספר לכם סיפור קטן. ישב על ידי באווירון – זואולוג. אתם יודעים מה זה זואולוג? פרופסור לחיות, גן חיות. פרופסור יהודי מליונר, היודע ומבין בענייני רוב החיות שעל כדור הארץ.

במהלך הדרך הארוכה שישבתי לידו, הוא הספיק לספר לי על כל שאיפות חייו, ועל תפקידו כיום באוניברסיטה – בה הוא מעמיד תלמידים בזואולוגיה, "כבר זכיתי להעמיד שלושה תלמידים – פרופסורים גדולים". בקיצור, הוא שוחח עמי בידידות, כחבר וותיק. היה מאד מעניין.

באמצע הדרך הגישו במטוס אוכל לא כשר. ויפתח ד' את פי האתון... אמרתי לו בכאב: "איך אתה לועס כזה אוכל? וכי אינך יהודי?"

הוא התרגז קצת שאני מפריע לו לאכול: "שמע נא, מה שמשה רבינו אמר, לא מחייב אותי כי הוא הרי נפטר לפני ארבעת אלפים שנה".

"רשע", אמרתי לו, "הקב"ה אמר זאת, והקב"ה חי וקיים".

מחר, מחר, מחר. "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה רחצתי את רגלי איככה אטנפם" אוי וי, חולפים להם החיים כחלום יעוף של התקווה של "מחר". ואיך בני ישמעאל אומרים בערבית: "בוקרא מישמיש".

מה מחר? עכשיו! אין מחר!.

לפעמים כאשר מתעוררים לאחר דפיקות רבות, זה כבר מאוחר מאד. אי, אי, כי מגיע יום קשה ונורא שעליו נאמר: "ודודי חמק עבר" – אין, הדוד נעלם. אתמול באתי וישנת, ועתה מאוחר! "ביקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני". אה, והגעגועים מתחילים אז נשאר לאדם רק הגעגועים: "השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני".

רבותי בר מינון, לפני כמה זמן היו טילים, טילים! שכחתם, אה? נראה על הפנים שלכם שזה התרחש לפני מאה שנה... לפני כמה חודשים סך הכל – עם המסיכות. היה אז "קול דודי דופק" צביטה בלב אוי, אוי, "השיבנו אליך ונשובה" ביקשנו. נו, ועתה כמעט שכחנו – אה "דודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו ביקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני".

ועתה, הקב"ה רוצה לפחות את התשוקה שלנו: "אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני" – אני חולה באהבת ד'.

אשריכם, אשריכם ב"ה שזכיתם לביל זה להתאסף ביחד. כולנו נאמר להקב"ה: אנו מתגעגעים אליך – רבונו של עולם! לפקוח עינינו. לראות את האמת, את אור אלקים ולחפוף בקרבתו ובקיום מצותיו בדקדוק. הגעגועים שלנו יעלו לכסא הכבוד ביום קדוש זה בזכות ה"אור החיים" הקדוש (שבית הכנסת נקרא על שמו) ונוכה לגאולה שלימה במהרה בימינו, אמן! (להגיד)

"מום שבך אל תאמר לחברך"

"ואת החזיר, כי מפריס פרסה הוא ושסע פרסה והוא גרה לא יגר, טמא הוא לכם" (ויקרא יא, ז). ואמרו במדרש (ויקרא רבה יג, ה) שמלכות אדם נמשלה לחזיר, שנאמר: "יכרסמנה [לכנסת ישראל, חלילה] חזיר מיער" (תהלים פ, יד). ולמה נמשלה לחזיר, לומר, לך, מה חזיר בשעה שהוא רובץ מוציא טלפיו ואומר: ראו שאני טהור, כך מלכות אדם מתגאה וחומסת וגזלת, ונראית כאלו שופטת צדק. מעשה בשופט נכרי שהיה הורג הגנבים והמנאפים והמכשפים. גחן ואמר לתלין: שלשתם עשיתי בלילה אחד!

וכך כתב רש"י (מהמדרש, בראשית רבה סה, א) על הפסוק: "ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה, את יהודית בת בארי ואת בשמת" (בראשית כו, לד), עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר: "יכרסמנה חזיר מיער". החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו, לומר ראו שאני טהור, כך אלו גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים. כל ארבעים שנה היה עשו צד נשים מתחת ידי בעליהן ומענה אותן. כשהיה בן ארבעים אמר: "אבא בן ארבעים שנה נשא אשה (בראשית כה, כ), אף אני כן!"

וזה מזכיר לי ספור ששמעתי מתלמיד בישיבתנו. בגדדי היה, ושמעו מסבו.

בבגדד נתפס גנב. הובא לפני השופט, שגזר דינו למוות. גזר הדין הובא לפני הכליף, שאישרו. הוציאוהו אל הגרדום, והודיעוהו שיש לו רשות לבקש בקשה אחרונה.

אמר: "רצוני שיביאוני בפני הכליף, רוצה אני לומר לו דבר מה".

אמרו: "אם רצונך להתחנן על נפשך, אין סיכוי, לא יחזור בו מן האישור".

אמר: "אף על פי כן".

הודיעו לכליף, שהסכים לראותו.

התיצב הגנב, וקד קידה. אמר: "אדוני השליט ירום הודו, דין צדק דנני. חטאתי עויתי ופשעתי, ותהא מיתתי כפרה על כל עוונותי –

אבל העוון החמור ביותר שלי אינו ידוע לרבים, ובאתי להתוודות עליו ולתקנו!"

הסתקרן הכליף: "ומה הוא?"

אמר: "סוד עובר במשפחתנו מדור לדור, סוד המסוגל להעשיר את אוצר המדינה ולהשביע רעבון כל תושביה. עוול היה זה, להצניע הסוד ולהעלימו מהשלטונות!"

רכן הכליף: "ומה הוא הסוד?!"

אמר: "יודע אני לחש, שאם לוחשים אותו בעת הטמנת גרעין באדמה, בתוך שעה קלה נובט העץ, וכעבור יום מניב פרות! עתה, עם מותי, ירד הסוד אלי קבר. החלטתי שפשע הוא, להעלימו. הריני למסרו להוד מעלתו, וכשאדע שהסוד בידיים טובות, אמות בשמחה!"

נרעש הכליף: "אדרבה, הבה נשמע!"

העיף הגנב מבט ימינה ושמאלה, ואמר: "יותר מדי אזנים כרויות כאן. לא אגלה את הסוד אלא בפני שלושה. הוד רוממות הכליף, שר האוצר ושר החקלאות".

"ניחא", אמר הכליף, והורה להביאם.

הגיעו, והגנב אמר: "כעת צריך אני פנכה מלאה עפר, ספל מים, וכמה גרעיני פרות".

הביאו, ונטלם. אמר: "בכבוד, ירדו עמי אל הגינה".

ירדו לבוסתן, והביטו במעשיו. גחן, וחפר גומה בקרקע. הזדקף, ושפך מעט מים לפנכת העפר. פשט אצבעותיו, והראה את הגרעינים שבכף ידו: "יבחר הכליף במה להתחיל".

בחר הכליף בגלעין אפרסק.

טמנו בעיסת העפר שבפנכה, עצם עיניו וגרגר את הלחש בריכוז. פקח עיניו, ואמר: "זהו, הכל מוכן. עכשיו יש רק להטמין את העפר בגומה שבקרקע. אבל איני יכול לעשות זאת. הלחש יפעל רק אם ידי המטמין נקיות, מעולם לא שלח ידו ברכוש זולתו. ואני, הן יודעים אתם, נתפסתי בגנבת".

הושיט את הפנכה לשר החקלאות: "בכבוד" –

נרתע השר: "לא, איני יכול.. אדם הגון אני, אבל, יודעים אתם, כשהייתי צעיר, משובת נעורים... חוששני, שמא לא יצמח העץ, לא יועיל הלחש".

"לא נורא", הרגיעו הגנב, "כולנו בני אנוש. בכבוד", הושיט לשר האוצר: "יתכבד כבודו" –

חורו פני שר האוצר. פזל לעבר הכליף, ואמר: "לא, לא אוכל, חוששני, הלא תבינו, הן שר האוצר אני, כספים כה רבים עוברים דרכי, שמא, בטעות, שגיאות מי יבין".

"אני מבין, ודאי", אמר הגנב, ופנה לכליף כשהוא משתחוה עמוקות: "אדוני ומלכי, בכבוד" –

נשא הכליף ידו: "לא... זכורני כשהייתי ילד, לא הרשוני לקבל דבר מה, ולקחתי בלי רשות. מי יודע, אולי זה ימנע מהלחש לפעול".

כרע הגנב האומלל על ברכיו, וקרא: "אתם השליטים והשרים פוחדים שידיכם אינן נקיות. מעולם לא חסר לכם מזון, אתם טובעים בעושר, ושלחתם יד. ואותי שחטאתי כדי להביא טרף לביתי, להשביע רעבון בני, אותי דנתם למוות?!" (והגדת)

שיהיה ברנו כתוכנו!

הגאון בעל "בית הלוי" זצ"ל תמה: הרי הכתוב קובע, ש"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט). וביאורו, כשם שהמים משקפים את בבואת המתבונן בהם, כך חש האדם כלפי חברו כפי שחברו חש כלפיו –

וידוע הסיפור: הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל לחם בעוז בחילונים שבקשו להרחיב ולחזק אחיזתם בארץ הקודש בכלל ובעיר הקודש בפרט. פעם פרצה לביתו קבוצת בריונים חילוניים, שבקשו לרצחו נפש [כפי שאכן רצחו את נציגו הר' יעקב ישראל די האן ז"ל]. קידם פניהם בשלוחה והסביר להם עקרי שיטתו, ויצאו מביתו בלא לפגוע בו לרעה.

הנוכחים לא יכלו להירגע. איך נהפך לבם כרגע, איך החזירו אקדחיהם השלופים לנדנם!

אמר להם: אספר לכם, ותבינו. שמעתי מרבי נחום משאדיק זצ"ל שכאשר התמנה בעירי רב חדש בקש להכיר את בני הקהילה. שאל את הגבאי: "מיהו זה שיושב לידי ב'מזרח'?"

ענהו: "הוא!! הוא המוסר, המשלין של הקהילה. הכל רועדים מפניו ופוחדים ממנו פחד מוות. רבים אבדו בגינו את חרותם ואת רכושם! בחוצפתו דרש שיושיבוהו ב'מזרח', ויעלוהו לתורה ל'שישי'!"

איזה כבוד אב, איזו מסירות. בתלמוד הירושלמי (ריש פאה) מוגדרת מצות כבוד אב ואם: "החמורה שבמצוות". על רבי טרפון שכה הצטיין בה, אמרו חכמים שעדיין לא הגיע לחצי קיומה. ורבן שמעון בן גמליאל מעיד על עצמו שכל ימיו קיימה!

ועם זאת –

"ולא שמשתי אותו אחד ממאה" – אף לא אחוז אחד – "שמש עשו את אביו!"

במה פחת רבן שמעון בן גמליאל, מה החסיר? מאומה, זולת פרט אחד: "אני, בשעה שהייתי משמש את אבא", מבשל וצולה ואופה ומכין ומגיש, "הייתי משמשו בבגדים מלוכלכין, ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים. אבל עשו, בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו [בבגדים מלוכלכים, ואף לא שמשו בבגדים נקיים], אלא בבגדי מלכות. אמר: אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות!"

זהו?!

וכי משום כך, בגלל פרט זה, כדאי שיחשוב עצמו פחות כל כך, ירוד כל כך, מפסגתו של עשו? ילבש גם הוא בגדי מלכות, וישתחוה לו!

והתשובה, שאם כן יעשה יהיה זה חיקוי, מעשה חיצוני גרידא. תהיה זו "פשיטת טלפים" ובכך יהיה חלילה לעשו!

מוטב – בכל דבר שאינו שייך להלכה הפסוקה – שיהיה תוכו כבדו, כמדתו של התלמיד חכם (יומא עב ע"ב)!

ועוד בענין זה –

שנינו (חולין קה ע"א): אמר מר עוקבא, אני לענין זה כחומץ בן יין לעומת אבי. שאילו אבא, כשאכל בשר כעת לא אכל גבינה עד למחר בשעה זו. ואילו אני איני ממתין אלא מארוחה לארוחה. וזה המקור להמתנת שש שעות, כשיעור הזמן מארוחה לארוחה.

ויש להבין: הלא לדברי הכל נהג אביו בחומרה יתרה. וכי מי שאינו נוהג בחומרות יתירות כבר חומץ הוא, מקולקל ודחוי? ואם אכן כן, ינהג גם הוא כך. וכי כה להוט הוא אחר גבינה?

אלא מאי, משל לענין שהיה מחזור על הפתחים. רבים היו העניים, והפרוטות שקבצו הספיקו בדוחק ללחם. והעני דנן, ברוך השם, חי בהרוחה יחסית. גם לחם, וגם חמאה ללפת את הפת. רחוק היה מעושר, אבל אין על מה להתלונן. אפילו חסך מעט, לעת חולי שלא יבא.

יום אחד גילה לאשתו סוד הצלחתו: בסך הכל, אין אפשרות לפקוד כל הבתים. חבריו עוברים דירה דירה. נוקשים, מבקשים, מקבלים. פרוטה פה, פרוטה שם. והוא משאיר להם את בתי העניים, אינו פוקד אלא את בתי האמידים והעשירים!

איך תדע מי אמיד ומי עשיר, תמחה.

הסביר: סימן מובהק לי, לעניים, מזוזה מפח חלוד, כיסוי בפרוטה. לאמידים, מנחושת קלל. שם נותנים חצי דינר. אבל כשהמזוזה מכסף טהור, בית עשירים הוא. שם מעניקים אף דינר שלם!

שמעה, והפנימה. למחרת היום יצא לסיבובו והיא רוקנה את קופת החסכון. הלכה אל הצורף והזמינה בתי מזוזה מכסף מגולף לכל חדרי הבית. עתה יפקוד העושר את מעונה ויהיו מן הנותנים ולא מן המקבלים!

בא הקבצן לביתו, הושיט ידו למזוזה לנשקה ונותרה מושטת באויר: נרתיק מזוזה כה נאה, רק אצל גביר העיר!

"מהיכן זה", שאל את אשתו.

ענתה: "אתה אמרת, סגולה לעשירות!"

איי, איזו הבנה! הנרתיק הוא הוכחה לעשירות, לא סיבתה!

כשאדם עשיר ביתו מרווח, רהיטיו מהודרים, מאכלו מגוון, בגדיו נאים, כיסוי מלאים. וגם, גם נרתיק המזוזה מכסף טהור.

להמתין יממה שלמה בין בשר לחלב הידור הוא. כנרתיק מזוזה מזהב טהור. אבל מצביע הוא על עשירות בכל, על הון רב של תורה ומצוות ומעשים טובים בשיא השלמות וההידור. ומר עוקבא ראה עצמו כה רחוק משלמות זו, כחומץ בן יין. מה תאמר, שיהדר רק באותה הרחקה, מתין יממה בין בשר לחלב. זאת, לא יעשה.

שמע הרב, חקר ודרש, ואמת את השמועה. הורה: "בשבת הקרובה אל תעלוהו לתורה!"

בהגיע הקורא בתורה ל"שישי" קם המלשין כהרגלו, והנה קראו לאדם אחר לעלות.

תמה: "מה זה, זו העליה שלי?"

"העליה שלך?!" ענה הרב, "מה לך ולתורה הקדושה. פה משוקץ, שמלשין על אחיו, מה לו ולברכות התורה?! צא, טמא! אל תבוא לבית הכנסת!"

עמד המום, פניו אדמו וחורו, ואז קרא: "חכו חכו, עוד אלמדכם לקח", ויצא בחרי אף.

חרדו כולם. אמרו לרב שסיכן נפשו, הלה עלול לרצחו נפש. הרגיעם הרב, והחיים שבו למסלולם.

כעבור זמן הוזמן הרב לסנדקאות באחד מכפרי הסביבה. נסע עם שנים מתלמידיו. לפתע הבחינו במלשין הרוכב על סוסו לקראתם. הודיעו לרב בחרדה, והרב נשאר שוה נפש.

המלשין הבחין בהם, והדהיר את סוסו לקראתם. הורה הרב לעגלון שיעצור את העגלה. המתין למלשין. הלה הגיע וירד מסוסו, ניגש אל הרב ובקש סליחתו על התפרצותו כלפיו, עלה על סוסו והתרחק מהמקום.

התלמידים היו המומים, והרב הסביר: "כשראיתו, ידעתי שמסוגל הוא להרגני. חשבת, מה עושים, איך אנצל. ואז נזכרתי באמרתו של שלמה המלך: "כמים פנים לפנים כן לב האדם לאדם" כשם שאני מתיחס לזולת, מתיחס גם הוא אלי. מיד התחלתי להפך בזכותו של אותו אדם. מי יודע איזה חנוך קבל, מי יודע כמה פגעו בו בעבר ואיך עוררו שנאתו ומשטמתו. כמה גדולה הרחמנות על נשמתו האומללה וחיייו הריקנים והמעוותים! ובה בעת, עלו גם בלבו הרהורים מקבילים: הרי הרב קיים חובתו, פעל לשם שמים, גונן על בני הקהילה. ונתרכך לבו, ובקש מחילה!"

כך, סיים רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, נהגתי גם אני. הם באו גדושי משטמה, עם רצח בעיניים. ואני התבוננתי בהם ברחמים רבים. נשמות יהודיות אומללות, טועות ותועות, מלובות אש זרה ומוסתות לשנוא ולניכור, כה גדולה הרחמנות. ואז, "כמים הפנים לפנים", נהפך גם לבם – לא להסכים עמי, כשם שאני איני מסכים אתם – אבל שנאתם שככה ומשטמתם כבתה...

והוסיף, שאין לך רעיון בספר משלי, שאין לו מקור בתורה (תענית ט ע"א). כשראה יעקב את עשו הבא להרגו בראש ארבע מאות איש, השתחוה ארצה שבע פעמים, לכוף עצמו ורגשותיו, "עד גשתו עד אחיו" (בראשית לג, ג), עד שעורר בנפשו את רגש האחוה, ובכך פעל "ש"וירץ עשו לקראתו יחבקוהו". הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה נושקו בכל לבו" (רש"י).

ואם כך, שאל ה"בית הלוי" מבריסק, איך זה שהגוי שונא את היהודי הרבה יותר ממה שהיהודי שונא את הגוי?!

איזו שאלה חזקה!

והתשובה, חזקה עוד יותר –

בלב כל יהודי, שוכן גם חלק גויי [וכמו שאמר (ברכות יז ע"א): גלוי וידע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאין אנו עושים רצונך, שאור שבעיסה, יצר הרע שבלבבנו המחמיצנו (רש"י), ושעבוד מלכיות, היינו השפעת האומות וחלחול תרבותם], ומובן שבחלק זה איננו שונאים את הגויים, להפך. אבל בגויים אין אף "פינטעלע איד", אף נקודה של יהודי, גם לא שמץ ממנו. לכן שונאים הם אותנו בכל לבם!

וכשיודעים זאת, עולה השוועה: "הצילני מיד אחי מיד עשו" (בראשית לב, יב), ופרשו בספרים הקדושים ("דגל מחנה אפרים", "קדושת לוי", ועוד), שבקש הצלה ממהוה של "עשו" שדבק בו חלילה, כי אז תנתן לעשו שליטה עליו!

ומה היא קליפת עשו העלולה לדבוק בנו –

שנפשו טלפינו לומר טהורים אנו, בעוד הטומאה בחובנו!

שנתחזה לצדיקים יותר מכפי שאנו באמת!

זהו ששינו (בראשית רבה סה, טז), "אמר רבן שמעון בן גמליאל, כל מי הייתי משמש את אבא" – היש לנו מושג מה כלול במשפט זה!

ומדוע, משום שכאשר הדירה היא דירת עניים, הרהיטים דלים והבגדים מהווים, המאכלים דחוקים והכיסים ריקים, הרי הנרתיק המהודר יהיה כנוס זהב באפו של אותו יצור... ו"חזיר", זה עשו!
(והגדת)

לקח בת היענה - הורים, בניכם אינם מחוסנים דיים!

התורה, לשון הוראה היא (זוהר ח"ג נג, ב). אין לך שאלה שאין תשובתה בתורה, והסיפור הבא יוכיח.

המצב הכלכלי בפולין בין שתי מלחמות העולם היה בכי רע. משפחות הגיעו עד פת לחם. אני זוכר, סבלו חרפת רעב. צריך לדעת להודות על המצב כיום.

כשה"חפץ חיים" זצ"ל ביקר בלודז', עיר התעשייה הנודעת, עלו לאכסנייתו אב ובנו. הבן, בחור בר מצוה, לא בא - כמו היום - לקבל ברכה להצלחה בתורה. הוא בא לקבל היתר לעזוב את בית המדרש. שה"חפץ חיים" ירשה לו להפסיק ללמוד, לא פחות!

בחור טוב, ירא שמים, מצליח בלימודו, ירבו כמותו בישראל. לב זהב לו. ולב הזהב מתפלץ כשהוא רואה את אביו עובד מבוקר עד ערב ומשתכר אל צרור נקוב, ואין הקומץ משביע, ואין לחם לאכול ואין בגד ללבוש. איך יכול הוא לעמוד מנגד, לשקוע בלימוד, ולעמוד על דם הוריו, אחיו ואחיותיו, להתעלם ממצוקתם! רוצה הוא לצאת לשוק, למצוא עבודה, איזו שתהיה, ולסייע בפרנסת הבית!

נו?! מי אינו מניח לו?!

אביו מתנגד: בשום פנים ואופן! מקומו של בחור, בבית המדרש! "איש שדה" יוצא עשו, ו"יושב אוהלים" יוצא יעקב אבינו. השוק משחית, שפתו ירודה, היותו גשמית, מכבה כל זיק של קדושה ומחדייר טומאה! והבן אינו מסכים. אבא, דוקא משום שאתה סבור כך וחדור להט רב כל כך, מוכן אני לצאת לשוק החיים. כי רואה אני שאתה ירא ושלם, ולא הושפעת. זיק הקדושה שלך לא כבה, והטומאה לא חלחה. אחזיק גם אני מעמד.

שמעו שצדיק בא לעיר, רבנו ה"חפץ חיים", והחליטו לעלות לאכסניתו, להגיש לפניו תעצומותיהם.

כמה התרגש לשמוע!

לשמוע את הבחור, שכואב הוא כאבו של המחסור בבית ורוצה לעזור לאביו ולסייע בפרנסה. "נושא בעול עם חברו", מארבעים ושמונה קניני התורה!

וכמה התרגש לשמוע את האב מוותר על העזרה, ומודיע שהמשפחה מוכנה לסבול מחסור, ובלבד שהבחור ישאר באהלי תורה!

וגדול היה כוחו של ה"חפץ חיים" זצ"ל להסתכל על כל דבר בעיניים של תורה, ולמצוא לכל שאלה פתרון בתורה.

אמר לבחור: שמע נא, התורה אסרה לנו את העופות הטמאים. את הנשר ואת הפרס ואת העזניה, ואת העורב ואת היענה. למה לא נאמר: את היענה, מדוע נאסרה רק הבת? התשובה ידועה: היען אוכל אבנים וזכוכיות (שבת קכח ע"א), קיבתו כברזל ובשרו כסוליה, לא ניתן לאכילה ואין צורך לאסרו. אבל אפרוחו, בשרו עדין רך, ואותו אסרה התורה באכילה. כך מפרשים רבותינו (בעלי התוספות וחוקוני ועוד, ויקרא י"א, טז).

והנה מצינו שירמיהו הנביא קונן, איך היתה "בת עמי לאכזר, כיענים במדבר" (איכה ד, ג). ויש להבין, במה מתבטאת אכזריות היען לאפרוחיו? והענין, שהאפרוחים באים ומבקשים מזון, והאם נותנת להם מעדן - בעיניה, אין טעים ממנו, שבר זכוכית מחודד ומשוני. ואינה מבינה שעבורה זה אכן מעדן, משום שהוושט שלה כצינור ברזל וקיבתה כדד נחושת, והזכוכית נגרסת בה עד דק. אבל אפרוחה עדין ורך, והזכוכית תנקוב את הוושט ותחורר את הקבה, והאפרוח יתיסר וימות בעיניו קשים ומרים. ונמצאת אשמה בהריגת אפרוחה!

מבין אתה, בני, סיים ה"חפץ חיים", אביך מבוגר ומחושל, מחוסן נגד אוירת השוק ומתמודד בהצלחה מול השפעתו. אבל אתה עודך צעיר ורך, אינך יכול להשוות עצמך אליו ולמדוד עצמך לנגדו. עליך להמשיך לשהות באהלי תורה ובקרוב בני התורה!

ואת אלה תשקצו מן העוף... ואת החסידה (יא, יג-ט)

זו דיה לבנה... ולמה נקרא שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה במזונות (רש"י)

מדוע למרות התכונה החיובית של החסידה והיותה מתחסדת עם חברותיה ומתחלקת עמן במזונותיה, אסרה התורה לאכול אותה? ה"חידושי הרי"ם" מתרץ, שהחסידה גומלת חסד רק עם חברותיה, ומזניחה את כל השאר, ולכן נחשבת לעוף שאינו טהור.

מענין לדעת, כי גם העכברים התברכו בתכונה זו, ואף הם נוהגים לקרוא לחבריהם בשעה שהם אוכלים את מזונותיהם, אולם למרות זאת במקרה שלהם חז"ל לא התייחסו לתכונה זו באופן חיובי, ולא זו בלבד, אלא שהעכברים נחשבים לרשעים, כפי שאומרת הגמרא (בבא מציעא מ ע"א): "וכי מה אכפת להן לעכברים", ובתוספות שם: "וטעמיהו דרבנן מפורש בירושלמי הני עכברי רשיעי נינהו".

קושיה זו מתורצת בפי העולם, האומר כי ההבדל בין החסידה לעכבר נעוץ בכך שהחסידה מחלקת לחברותיה מהאוכל שלה, ואילו העכברים מחלקים לחבריהם מאוכל השייך לאחרים...

לא פעם נוהגים אנשים בנדבנות יתרה, ומתירים לאחרים להשתמש בכספים צבור או ברכוש השייך לזולתם ללא קבלת רשות - אולם "נדבנות" זו מחזיקה מעמד רק עד שהדברים נוגעים לרכוש הפרטי, או אז היא נעלמת ומתנדפת לחללו של עולם, ושוב לא ניתן להכיר בהם את היותם נדבנים כה מופלגים...

אצל גדולי ישראל אנו מוצאים את ההפך המוחלט - בכל הנוגע לרכוש הזולת ולכספי צבור הם נזהרו בתכלית הזהירות, אולם משל עצמם היו נותנים ונותנים, מבלי לערוך חשבונות של זמן ושל ממון, כשהם אינם חסים על כבודם ועל כוחותיהם, ואינם נמנעים מלעשות זאת אפילו לאנשים אשר נמצאים מן העבר השני של המתרס.

בספר "האיש על החומה" מספר הרב יהושע לייב שינקר, נכדו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, סיפור מופלא אודות סבו, כפי שהעיד באזניו בנו של אחד מיקירי ירושלים ומחשובי תלמידי החכמים שבה, אשר למגנית הלב נטש את דרך אבותיו והצטרף לחוגי הצינינות. הדבר היה בשנת תרפ"ב - סיפר לו האיש - באותן שנים התנהל מאבק חריף בין הקנאים מחוגי אגודת ישראל, שבראשם עמד רבי יוסף חיים, ובין ההסתדרות הצינינית. והנה, חלה אחד מראשי ההסתדרות העובדים, אשר היה ידוע בשנאתו הגדולה לדת, במחלה קשה ואנושה.

במשך ארבעה שבועות אושפז בבית חולים אנגלי של המסיון, אולם המחלה הלכה והחמירה, עד כי הרופאים נואשו מחייו. בני משפחתו המודאגים פנו אלי, בהיותי אחד מן המקורבים אליו, והתיעצו אם ניתן לעשות עוד משהו כדי להציל אותו ממות, ואני, אשר הכרתי את ד"ר ולך ואת רופאי בית החולים "שערי צדק", וידעתי כי הם נמנים על טובי הרופאים, והמלצתי להם להעבירו לשם.

אולם הענין לא היה כה פשוט. שתי עובדות עלולות היו להביא לסרובו של ד"ר ולך לקבלו לבית החולים: האחת, עצם זהותו והיותו מפורסם כאחד המתנגדים הגדולים ביותר של היהדות החרדית, והשנייה, העובדה שהוא מגיע מבית החולים של המסיון.

בני המשפחה היו מודעים לכך, אולם לא נותרה להם כל בררה אחרת. ומאחר והיו לי אי אלו מהלכים בחוגים החרדיים בזכות אבי, התבקשתי לבצע את ההעברה הזו.

שני סבלים גברתיים העבירו את החולה על גבי אלונקה לשערי צדק. כאשר הגיעו לפרוודור בית החולים, יצא אליהם ד"ר ולך, וערך בדיקה ראשונית, ומצא כי המצב חמור ביותר. הוא שאל כמה פרטים אודות הרקע הרפואי, וכאשר שמע שהוא הגיע מבית החולים המסיוני,

הסמיקו פניו מכעס, והוא פנה וחזר לחדרו, מותיר אחריו את בני המשפחה המבולבלים ואת החולה האנוש.

רק אחד מסוגל לשנות את דעתו של ד"ר ולך" – לחשתי לבני המשפחה – "רבי יוסף חיים זוננפלד", ומאחר ואבי היה אחד ממקורביו, נטלתי על צוארי את השליחות אליו, ובינתיים הורדה האלונקה עם החולה שעליה אל מאחורי בנין בין החולים, תחת אחד הברושים.

מיהרתי לביתו של רבי יוסף חיים בבתי מחסה – ממשיך המספר – תוך כדי הליכה החל לרדת עלי גשם שוטף שהרטיב אותי מכף רגל ועד ראש. טוב ורועד נכנסתי לביתו של רבי יוסף חיים, ועל אף שידעתי כי יש בלבו עלי, משום שאף אני נמנית עם החוגים הללו, ונטשתי את דרך אבותי, לא ניכר היה מאומה מכל זה בקבלת הפנים החמה שערך לי.

קיוויתי לקבל ממנו מכתב המלצה לד"ר ולך, אבל להפתעתי, מיד כששמע את כל הפרטים, קיפל את קצה דף הגמרא שהיתה פתוחה לפניו, סגר את הגמרא, קם ממקומו והתעטף במעיל הפרוה שלו. נדהמתי. האם הוא באמת יוצא לשם כך מן הבית?!

נעמדתי בחלל הדלת, ונסיתי להפעיל את כל כח השכנוע שלי כדי למנוע את הליכתו, בפרט לא בגשם כה שוטף.

"באתי רק לשם מכתב", נסיתי להסביר, אך רבי יוסף חיים הישיש נותר בשלו. הוא הזדקף מלוא קומתו ואמר לי: "כשמדובר בהצלת נפשות, אין די במכתב... עלי ללכת לשם בעצמי... לא אזוז משם עד שאראה את החולה מוכנס לבית החולים וזוכה לטיפול מקצועי".

ואכן, תוך כדי כך הוא התחמק החוצה. רצתי אחריו, וכמעט שלא הצלחתי להדביק את קצב פסיעותיו של הרב, על שבעים וחמש שנותיו...

בדיוק אז התגבר הגשם. "אולי נמתין תחת קורת גג כלשהי עד שהמים יפוגו מעט?", נסיתי להציע. הרב אפילו לא ענה, הוא רק זרז את פסיעותיו ומלמל: "פיקוח נפש! כשהולכים להציל יהודי נבהלים מטיפות גשם?..."

כשהגעתי לשער יפו, הצלחתי לשכור כרכרה שתוביל אותנו לעבר בית החולים. כשהגענו לחצר בית החולים מיהר רבי יוסף חיים לרדת מן הכרכרה. אני מהרתי לסלק לעגלון את המגיע לו ולרוץ אחריו.

מצאתי אותו כבר בחדרו הפרטי של ד"ר ולך, וספקתי לשמוע אותו אומר בתקיפות: "מאימתי נעשה הדוקטור פוסק בהלכות פקוח נפש? אני מבקש לקבל את החולה מיד לבית החולים, ואחר כך נתווכח...".

כשראה אותי אמר: "היכן החולה? נא להביאו מיד! כל רגע יקר!".

ושבועיים מאוחר יותר, ארע הבלתי יאמן, החולה עזב את בית החולים כשהוא בריא לחלוטין...

בידעי את היחסים המתוחים שבין רבי יוסף חיים ואותו מנהיג, נמנעתי מלספר לו את אשר קרה, אולם שנה לאחר מכן לא הצלחתי יותר להתאפק.

הדבר היה בשעת טקס הנחת אבן הפינה לישוב חדש בגליל. אותו מנהיג נשא במהלך הארוע את הנאום המרכזי, ובמהלך הדברים קרא בפתוס: "נבנה את הארץ בדרכנו ובכחנו! אבנה את ארצנו תוך מלחמת חרמה ביד השחורה של הרב זוננפלד ופמליתו!".

ברגע זה קפא בי דמי. צעקתי ספונטנית לעבר הנואם: "שתוק! דרך ארץ בפני הגאון הישיש שאתה חב לו את חייך!". לשמע קריאת ביניים מוזרה כזו מידי קרוב, הוכה הנואם בתדהמה. הוא הפסיק את נאומו, והפנה כלפי מבט תוהה, ובקש הסברים.

לא הססתי. עליתי על הבמה וספרתי לו ולשאר המשתתפים איך היד השחורה של רבי חיים נחלצה להציל ממוות את מי שהכריז כנגדו, וכנגד כל היהדות החרדית, מלחמה של ממש... (ומתוק האור)

אוכל כשר החזיר יהודי לדת אבותיו
אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השרוף ולא תטמאו... ונטמאתם
בם (יא, מג)

הוא תלה מודעה חגיגית על המסיבה המתוכננת בלוח המודעות של האוניברסיטה, הזמין כדורי פלאפל מניו יורק, קבל אותם קפואים לגמרי בטעם קפוא, ניסה לערוך אותם בצורה חגיגית, והתאכזב לראות שאפילו הזבובים ויתרו על התענוג המפוקפק, ולא הגיעו לבקר באזור המטבח...

"וכשאתה מגיע ללוס אנג'לס", קרא ר' מיכאל מאחורי כתפיו אל תרמיל הגינס המהווה שהלך והתרחק, "תשלח מכתב קטן, ותודיע לי שהסתדרת, אוקי?".

וברני הנהג בראשו.

למחרת הגיע ברני למטוס, הוא היה נראה בדיוק כמו כל שאר הנוסעים, ובהגיע שעת הארוחה לא העלתה הדילת על קצה דעתה שהוא זה שהזמין את האוכל הכשר, ונתנה אותו לאדם אחר, בעל זקן, ולברני הגישה מנה רגילה.

"הי סליחה רגע", כך ברני, "הזמנתי 'כושר פוד'..."

"אני אבדוק", היא אומרת, וחוזרת כעבור דקות ספורות, "אני מצטערת... קרתה תקלה ונתנו את המנה למישהו אחר... אולי תרצה אוכל רגיל?".

ברני הרגיש את בטנו מתהפכת... הוא רצה לומר כן, אבל ההבטחה לרב היתה חזקה ממנו... מילה זו מילה, החליט לבסוף, ואמר בקול: "לא אני לא רוצה..."

כשנחת המטוס בלוס אנג'לס היה ברני מורעב לגמרי, אבל כמו להכעיס, כל המסעדות שם היו טרפה. הוא, אמנם, הבטיח לשמור כשרות רק בטיסה, אבל מראהו הדואג של ר' מיכאל נותר חקוק בזכרונו...

יש גם מסעדות כשרות בלוס אנג'לס, אמר לעצמו בעודו מעלעל בספר הטלפונים ומחפש לעצמו כתובות.

הוא הגיע במהירות, אבל התאכזב – הדלת היתה סגורה.

"למה?", לא מעט תסכול היה בשאלה הזו, "תשעת הימים" נכתב שם, וברני התקשה להבין את הקשר... למה זה קשור לאוכל?!

הוא עמד שם, כאילו נטע אותו מישהו מתחת לשלט, וחש שאינו יכול יותר.

לפתע נגש אליו יהודי: אפשר לעזור? מה אתה מחפש?

שטף שלם יצא מפיו של ברני, והוא מצא את עצמו מספר לזר את הכל...

"יש לי רעיון" אמר היהודי שהתגלה כבעל המסעדה, "בוא אלי הביתה, נאכל משהו ואסביר לך את הכל..."

וברני, אכן, בא ואכל, והוזמן שוב לשבת, ובא ואכל, ואחר כך לעוד שבת, וגם אליה הוא בא, וטעם עוד פעם מן הטעם הרוחני.

אט, אט הוא פשט צורה ולבש צורה, וכעבור שלוש שנים כתב לרביא הלך מכתב.

"שלום רבאי, הבטחתי לך שכשאסתדר בחוף המערבי אכתוב לך מכתב. ובכן, לקח לי קצת זמן, אבל בסוף הסתדרתי... היום אני יהודי שומר מצוות, ברוך ה', קובע עתים לתורה, יש לי אשה ושני ילדים מתוקים, ואני מודה לך מאד על שעזרת לי להסתדר בחיים! שלך, בנימין פלדמן (ברני)..."

(ומתוק האור)

בדרך הדרוש

שהי אז בלא הכנה והיכי רמזיא ו"ל דאחז"ל [פסחים יעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. פירוש תנחומים בשם ר' יודן תני כל ז' ימי מלוואים ה' משה משמש בכה"ג ולא שרתה שכינה על ידיו הה"ד וירא כל העם וירונו ע"ש וצ"ע מאי מיייתי ראי' לזה מקרא מלא הוא כי היום ה' נראה אליכם, גם מהאי קרא דמיייתי אין ראי' אלא מרישא דקרא ותצא אש מלפני ה' ותאכל וגו', וי"ל בשים לב דאמר התם שזה היה עונש על שסרב בשליחות ואמר שלח נא ביד תשלח מאי מדה כנגד מדה הוא זה. גם צריך להבין הלא משה זכה להשרות שכינה על ישראל בשעת מ"ת יותר מאשר זכו במשכן ע"י אהרן, וי"ל התם זכו ע"י הכנה שהכינו עצמם לכך ג' ימים אל תגשו אל אשה והכא ה' בלא הכנה כלל והא"ש דהוי מדה במדה דאי' במדרש שלח נא ביד תשלח ביד אהרן שרגיל כבר מאז להיות נביא שלוח לכן נענש שע"י זכו להשראת שכינה בלי הכנה והרגל כלל, והנה מנה"מ

הוא כמעט חזר הביתה, כשלפתע נכנס מישהו... היה זה בחור מגודל למראה, רעמת תלתלים, מכנסיים קרועים.

ר' מיכאל עטה את הטוב שבחיוכו: "שלום, מה שלומך?".

"אני עובד כאן במסעדה מקסיקנית", אמר הבחור בלי שמץ של מבוכה, "והבוס שלי שלח אותי לגנוב, אה... כלומר לטעום קצת מהאוכל שלכם".

"איך קוראים לך?".

"ברני".

"נעים מאד, אני הרב מיכאל הלר. אני רוצה לדבר אתך, נפגש, נלמד קצת, אתה יודע, עוד מעט תשעת הימים, רוצה שאסביר לך מה זה?".

"אני לא אוהב את המוזיקה הזאת", ברני היה אדיש למדי, לבסוף הוסיף במידה מסוימת של טקט: "אתה יודע מה, אולי נדבר, נראה...".

הוא טעם קצת, אמר שלום והלך.

רק אז קלט ר' מיכאל הלר, שהוא לא השאיר שום שם, מספר טלפון או כתובת, מלבד את ז' של המסעדה שלו...

אבל לא אדם כמותו יסכים להרים ידיים. הוא איתר את המספר וחייג לשם.

"הלו, ברני, אתה זוכר אותי?".

"הו, כן. עד עכשו כואבת לי הבטן מהפלאפל שלך..."

"אז מה אתה אומר? רוצה להפגש? לשבת קצת?".

"כן, לא... לא... לא... האמת היא שגמרתי את בית הספר כשהייתי בכיתה ז'... קשה לי קצת ללמוד".

"אז רק נדבר".

לזה הוא הסכים.

עד למועד הפגישה ישב לו ר' מיכאל ותכנן את השיחה. הוא ניסה לשער מה עתיד לומר לו ברני, ומה יענה על כל שאלה, אבל המציאות עלתה על כל דמיון...

ברני הגיע מתנשם ומתנשף.

"תראה רבאי, אין לי מדי הרבה זמן, כי מחר אני טס ללוס אנג'לס... כן.. כל מה שעבדתי כאן היה משום שלא היה לי מספיק כסף לגמור את הטיול שלי.. כעת אספתי מספיק, ומחר אני טס...".

הפעם התקשה ר' מיכאל להסתיר את אכזבתו.

ברני כבר עמד בדלת, כשפתאום אמר, אולי כדי לרצות אותו: "אתה יודע מה, רבאי? תאמר לי משהו אחד ואעשה אותו בשבילך..."

ר' מיכאל הרזה מעט... מה כדאי לבקש? ולבסוף אמר: "אתה טס מחר, נכון? תזמין לך ארוחה אחת כשרה למטוס".

"בסדר", הרכין ברני את תלתליו, "בשבילך אני מבטיח".